

Projektarbete JMG ht 2010
Journalistprogrammet Göteborgs Universitet

Personen bakom pratminuset

om intervjupersoners upplevelser av
artiklarna de medverkar i

Lotta Hohner och Lisa Mattsson
lotta@hohner.se lisa@kungsviken.se

Ledare

”Nästan allt av betydelse når oss genom att en människa ställer frågor till en annan människa. Av detta skäl äger intervjuaren makt av ett aldrig tidigare skådat slag.”

Så skrev journalisten och författaren Denis Brian 1973. Den första delen av påståendet stämmer fortfarande väl överens med verkligheten. Bläddrar man i en vanlig dagstidning så ser man ganska snabbt att nästan alla artiklar innehåller ett eller flera uttalanden av något slag: en meteorolog som förklarar varför det blir översvämningar i Pakistan, en villaägare som berättar om hur de höjda elpriserna drabbar hennes familj eller en politiker som talar om att RUT-avdraget kommer att stimulera den svenska ekonomin. Bakom de flesta uttalanden i tidningen ligger någon typ av intervju – allt ifrån tre snabba frågor på telefon till timslånga personliga möten.

Men hur är det då med den andra delen av påståendet? Hur stor är egentligen intervjuarens makt, och hur används den?

Att komma till tals i media är ingen rättighet. Alla budskap som människor kan tänkas vilja sprida har inte allmänintresse. Men när man får komma till tals har man rätt att bli korrekt citerad. Det skulle nog de flesta, både journalister och andra, hålla med om. Men vad innebär det egentligen? Är det viktigt att känna igen sitt eget språk eller räcker det om andemeningen i det man säger kommer fram? I tryck försvinner tonfall, kroppsspråk och miner. Kanske behöver man då ändra orden något för att det intervjupersonen menar ska gå fram? Är det kanske till och med en välgärning att inte bli helt korrekt citerad?

Dessa och andra etiska överväganden kring intervjuer har diskuterats av journalister i årtionden och idealen har skiftat. Jan Guillou beskriver i sin självbiografi *Ordets makt och vanmakt* hur det på sjuttioalet ”randades” i texterna. Man lade till små detaljer eller stoppade in ett klatschigt uttalande i en mun som inte hade sagt det för att ge texterna mer liv. Makten att beskriva verkligheten ligger till stor del hos journalisten. I denna undersökning har vi frågat intervjupersonerna hur de tycker att journalisterna förvaltar den makten, alltså hur de ser på texterna som de medverkar i.

En annan sida av myntet är att det idag finns hela yrkeskårer som bara sysslar med att få ut olika budskap i media. Människor som vill nå ut i media kan ta hjälp av PR-konsulter och informatörer, och gör det också i väldigt stor utsträckning. Under 2009 investerades 41,3 miljarder kronor i informationsbranschen av företag, organisationer och offentlig sektor i Sverige, enligt Sveriges informationsförening.

Kanske kan detta ses som en maktförskjutning från journalisten till intervjupersonen, i vissa lägen. För vår framtida yrkesroll som journalister tycker vi det är viktigt att fundera över balansgången mellan att utnyttja sin makt och att själv bli utnyttjad av andra människor med makt.

Våra frågeställningar:

Vilka är det som kommer till tals i de undersökta tidningarna?

Tycker intervjupersonerna att de blivit korrekt citerade med avseende på innehåll och språk? Tycker de att det spelar någon roll?

Tycker intervjupersonerna att det de själva tyckte var viktigt kom med i artikeln?

Vad har intervjupersonen för förtroende för medier och förändras förtroendet genom medverkan?

Skiljer sig det ovanstående mellan de undersökta tidningarna?

Foto: Frida Torstensson

Innehåll

Ledare	s. 2
Frågeställningar	s. 2
Så här har vi gjort	s. 3
De undersökta tidningarna	s. 4-5
Etik i förhållande till källor – ideal och praktik	s. 6-8
Hur har det sett ut tidigare?	s. 9
Vilka är med och varför just de?	s. 10-11
De syns i tidningarna	s. 12-13
”Det förvanskas ju alltid litegrann”	s. 14-15
Tre journalister – tre olika sätt att citera	s. 16
Att läsa eller inte läsa	s. 17
Intervjuade rasar mot chockdåliga rubriker	s. 18-19
Vem i hela världen kan man lita på?	s. 20-23
Makten över intervjun	s. 24-26
”Alla borde medieträna”	s. 27
Personerna bakom pratminusen om sin relation till media	s. 28
Politikern Jimmy Baker	s. 29
Forskaren Ingrid Tollgerdt-Andersson	s. 30
Näringslivspersonen Benito Guance	s. 31
Polisen Katharina von Sydow	s. 32
Privatpersonen Emma Sulkakoski	s. 33
Yrkespersonen Bo Tengqvist	s. 34
Analys: Sant eller falskt?	s. 35-37
Till sist...	s. 38

Så här har vi gjort

Vi har undersökt intervjupersoner i Aftonbladet, Dagens Nyheter och Laholms Tidning under måndag till fredag en vecka i oktober 2010. Vi ringde upp alla som förekom med minst två pratminus i tidningarnas egna redaktionella material, i alla delar av tidningarna. I Aftonbladet och Dagens Nyheter uteslöt vi dock sporten eftersom materialet annars hade blivit för stort. De vi fick tag på fick svara på ett enkätformulär med frågor om hur de såg på artikeln de var med i, om deras förtroende för medier och hur vana de var vid att medverka i media. Under enkät samtalen antecknade vi även kommentarer från intervjupersonerna för att fånga en dimension av deras upplevelser som inte gick att kvantifiera. Kommentarer grupperades sedan efter tidning och ämne och användes som komplement till den kvantitativa enkätundersökningen.

Vi fick tag på 40 procent av de som passade in i vår urvalsgrupp. Våra resultat ska alltså ses i ljuset av att svarsfrekvensen inte är så stor.

Utöver det har vi gjort längre intervjuer med några av intervjupersonerna, för att få en djupare bild av deras upplevelse av att medverka i media och deras relation till media i allmänhet.

Anledningen till att vi valt just de tidningar vi har valt är att vi antog att det kunde finnas skillnader, dels mellan kvällspress och morgonpress och dels mellan storstadspress och landsortspress. Ett antagande vi hade var att man på en tidning på en liten ort har ett närmare förhållande till sina källor, och att man kanske därför är mer noggrann. Ett annat antagande vi hade var att det finns en bild av kvällspressen som mindre seriös och mer felciterande. Vi ville se om den bilden stämde.

De undersökta tidningarna

Laholms Tidning

Laholms Tidning har funnits sedan 1931 och är Sveriges minsta dagliga morgontidning. Den har en upplaga på 4100 exemplar per dag och betecknar sig som oberoende centerpartistisk. Laholms tidning har en uttalad målsättning om vad tidningen ska stå för:

”Laholms Tidning står på den enskilda människans sida gentemot överhet och maktelit. Tidningens symbol är den skånska pantern – ett heraldiskt vapen från vikingatiden – som både representerar vår trygga skånska hemvist och vår beredskap att visa klorna när det behövs.”

Åse Höjjer är 54 år och har arbetat på Laholms Tidning sedan 1976. Hon är allmänreporter och har lärt sig yrket genom vad hon kallar ”livets hårda skola”. Hennes arbete handlar mycket om att spegla det lokala samhället.

– I lokaltidningen sätter man digniteten på en händelse, det blir en bekräftelse på att det är något viktigt som har hänt. Man kan inte avsätta kommunråd varje dag men man kan upphöja en trumpetspelande nioårig kille och visa honom att det han gör är värt att komma med i tidningen.

Aftonbladet

Aftonbladet är Sveriges största kvällstidning och når människor i hela landet med en upplaga på ungefär 350 000 exemplar på vardagar. Tidningen grundades 1830 och har en oberoende socialdemokratisk profil.

Aftonbladet har ungefär 500 anställda. Kerstin Nilsson är en av dem. Hon har jobbat på tidningen i över 20 år och skriver ofta om människor som drabbats av olyckor och tragedier.

–Jag känner inte alls igen mig i bilden av en tuff kvällstidningsjournalist, säger hon.

Dagens nyheter

Dagens nyheter är Sveriges största dagstidning och utkommer sju dagar i veckan. Den har sin bas i Stockholm men är spridd över hela landet. Tidningen har funnits sedan 1864 och betecknar sig som oberoende liberal.

På Dagens Nyheter arbetar ungefär 580 personer. En av dem är 24-åriga Kristoffer Örstadius. Han är fastanställd på DN sedan nio månader. Innan dess har han utbildat sig till journalist i Kalmar och arbetat på SR Kalmar. Kristoffer gör sällan långa intervjuer i sitt dagliga arbete. En typisk intervju går ut på att få några korta kommentarer från en politiker.

– Ena gången är man kompis, andra gången ska man skriva något jättekritiskt. Därför tror jag att man ska undvika att bli för mycket kompis, säger han.

Trots gemensamma regler och en stor enighet om vilka värden som är viktiga är de journalistiska idealen inte alltid lätta att följa i verkligheten. Det visar en genomgång av forskning om journalisters hantering av källor.

Etik i förhållande till källor – ideal och praktik

Inom forskningen om pressetik skiljer man ofta på ideal och praktik.¹ Både etik som ideal och etik som praktik kan i sin tur förstås på olika nivåer.

En modell för massmedieforskning på olika nivåer har beskrivits av forskaren Paul Hirsch.² Med utgångspunkt i hans modell kan man tala om en individnivå, en organisatorisk nivå och en samhällsnivå när man tittar på faktorer, i både ideal och verklighet, som påverkar vilka källor som används och hur dessa behandlas inom journalistiken. Vi utgår ifrån att det på alla dessa nivåer finns relevanta aspekter på källhantering. Dels finns journalisternas personliga erfarenheter och yrkesideal, dels arbetsvillkor, redaktionella rutiner och pressetiska regler. Dessutom finns krafter i samhället som vill få ut sitt budskap i medierna och som lägger stora pengar på medieträning och PR.

De pressetiska reglerna är ett uttryck för vilka etiska ideal som man har enats om inom branschen. I den första regeln slås det fast att nyhetsförmedlingen ska vara korrekt och allsidig för att allmänheten ska ha förtroende för den. Utöver det finns det två regler som vi tycker är särskilt relevanta för vår uppsats:

2. *Var kritisk mot nyhetskällorna. Kontrollera saksuppgifter så noggrant som omständigheterna medger, även om de tidigare har publicerats. Ge läsaren/mottagaren möjlighet att skilja mellan faktaredovisning och kommentarer.*

13. *Sträva efter att ge personer, som kritiserats i faktaredovisande material tillfälle att bemöta kritiken samtidigt. Sträva också efter att återge alla parter ståndpunkter. Var uppmärksam på att anmälningar av olika slag kan ha till enda syfte att skada den som blivit anmäld.*

Journalistförbundet har också enats om ett antal yrkesregler. Tre av dem tycker vi är särskilt viktiga att ha i bakhuvudet vid studier av journalisters förhållande

till sina källor:

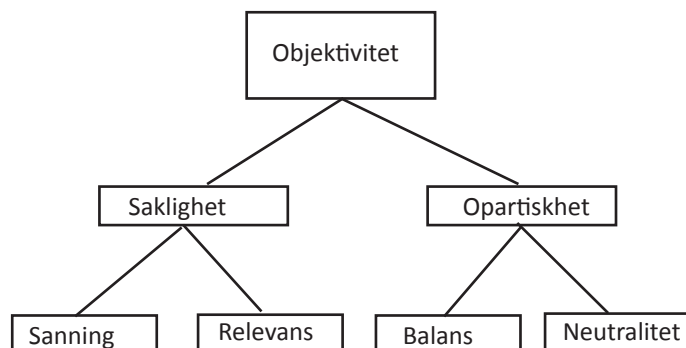
7. *Tillmötesgå rimliga önskemål från intervjuade personer om att i förväg få veta hur och var deras uttalanden återges.*

8. *Visa hänsyn mot ovana intervjuobjekt. Upplys den intervjuade om huruvida samtalet är avsett för publicering eller enbart för information.*

9. *Förfälska inte intervjuer eller bilder.*

De pressetiska reglerna har generellt en god förankring bland journalister.³ Det finns även andra ideal, eller oskrivna regler, som journalister som kollektiv bekänner sig till. Margareta Melin-Higgins har undersökt dessa och skriver i sin avhandling *Pedagoger och spårhundar – en studie av svenska journalisters yrkesideal* att "ett av dem, och kanske det viktigaste, är neutralitet, eller objektivitet."⁴

Begreppet objektivitet har Jörgen Westerståhl försökt bena upp i sin objektivitetsmodell:

Han använder objektivitet som ett paraplybegrepp till begreppen *saklighet* och *opartiskhet*. *Saklighet* delas i sin tur upp i begreppen *sanning* och *relevans*, där *sanning* handlar om att ge korrekta faktauppgifter medan

relevans är ett mer subjektivt begrepp som handlar om att ge något "skälig" plats med utgångspunkt i normer för nyhetsvärdering. Opartiskhet delas in i begreppen *balans* och *neutralitet*, där balans handlar om att låta olika sidor komma till tals och neutralitet om att låta dem göra det på lika villkor, det vill säga att inte använda värderande omdömen.⁵

Dessa begrepp ser vi som relevanta utgångspunkter inom vårt undersökningsområde, som är hantering av intervjupersoner och deras uttalanden inom journalistiken.

Flera medieforskare har tittat på vilka etiska ideal journalister har i förhållande till sina källor. En del av vår undersökning handlar om ifall intervjupersonen känner sig korrekt citerad eller inte, och hur den ställer sig till eventuella avvikelser från sitt eget språk. En som har undersökt detta från andra hållet är Torsten Thurén, lektor på Journalisthögskolan i Stockholm, som har skrivit boken *Ljusets riddare och djävulens advokater*. Boken bygger på intervjuer med journalister om hur de ser på etiska problem i sitt yrke.

Journalisterna i hans undersökning visade sig utgå från väldigt olika ideal när de citerade intervjupersoner. En del av dem är ytterst noggranna med att citeringen ska vara ordagrann, eftersom "avvikelser från den exakta ordalydelsen innebär tolkningar, och tolkningar är subjektiva och kan lätt bli felaktiga"⁶. Andra menar att det går bra att ändra litegrann, och exempelvis ta bort svordomar och överdrivet krångliga formuleringar, så länge man håller sig på intervjupersonens språknivå. Andra tycker att talspråk och skriftspråk är olika saker och att det därför är nödvändigt att ändra på intervjupersonens språk. Vissa går ännu längre och säger att de skriver även citaten helt självständigt, och enbart behåller vissa av den intervjuades ord. En av dem säger: "Man måste som journalist ha rätt att använda sitt eget språk, även i pratminus."⁷

Både idealen och praktiken skiljer sig alltså i högsta grad åt mellan journalisterna i Thuréns undersökning. Det journalistiska idealet om sanning, som uttrycks i

Westerståhls objektivitetsmodell, skulle kunna tolkas som att läsaren ska kunna lita på att det som står i pratminusen är precis det som källan har sagt. Om man har denna tolkning av begreppet skulle det innebära att en stor del av journalisterna i Thuréns undersökning brister i objektivitet.

Även Jan Ekecrantz och Tom Olsson vid JMK har tittat på hur journalister lever upp till idealet om sanning i förhållande till sina källor. De har i rapporten *Så sant som det är sagt* intervjuat journalister och kommer fram till att många av dem upplever att det finns ett glapp mellan idealet om sanning i teori och praktik, men även att synen på sanning som ideal varierar bland journalisterna där vissa av dem uttrycker att "Det finns ingen sanning." eller "Det är hela tiden fråga om val, vilken bild av verkligheten journalisten väljer att visa [...] Journalisten är ett subjekt."⁸

En annan del av vår undersökning handlar om relationen mellan journalist och källa i en vidare mening; på vems initiativ intervjun kommer till stånd, vem som tjänar på den och vem som har makt över innehållet.

Anders Sahlstrand beskriver i sin avhandling *De synliga – nyhetskällor i svensk storstadsmorgonpress* tre olika synsätt i förhållandet till källorna bland journalister. Det första är det antagonistiska perspektivet vilket innebär att det finns en intressekonflikt mellan journalister och källor och att journalister därför alltid ska ha distans till sina källor och kritiskt granska dem. Det andra perspektivet betonar samspel. Här handlar det om ett ömsesidigt beroende mellan journalist och källa, och det ses som positivt för journalisten om källorna lär sig medielogiken och kan leverera snabb och relevant information. Det tredje perspektivet är en blandning mellan dessa två ytterligheter där journalisten har en förmedlande roll. Denna roll innebär att källan ger information, samtidigt som det är journalisten som väljer ut vad som ska förmedlas till läsaren. Den kan beskrivas som en "balansakt mellan att tjäna källornas intresse och att tjäna läsarnas intresse"⁹.

Susanne Wigorts-Yngvesson har i sin avhandling *Den moraliska journalisten* djupintervjuat tio journalister om deras yrkesetik. Hon kommer fram till att sanning och hänsyn är två värden som ses som särskilt viktiga, men att det även spelar in vem intervjupersonen är. När det gäller makthavare, som politiker och personer inom näringslivet, värderas sanning högt och journalisterna ställer sig här på publikens sida och tycker att de har rätt att få veta allt som är sant. När det istället handlar om privatpersoner blir idealet om hänsyn starkare och journalisterna avstår här från att publicera uppgifter som de tror kan vara negativa för intervjupersonen.¹⁰

En forskare som har undersökt relationen mellan journalister och källor på kommunnivå genom att intervjua båda parter är Larsåke Larsson. I sin avhandling visar han att både journalisterna och deras källor anser att relationen mellan dem är överlag god och präglas av ömsesidigt beroende – alltså en liknande relation som Sahlstrand beskriver i det andra perspektivet ovan. Journalisterna uttrycker dock en något mer reserverad hållning än källorna, vilket Larsson förklarar med att "här finns en normstyrd reaktion utifrån deras källkritiska skolning mot alltför stor intimitet"¹¹. I princip alla politiker i studien sa att de ville påverka journalister och att de använde olika metoder för att göra det, som till exempel att vara tillgänglig i rätt ögonblick och att passa på att tala om ett budskap de vill få ut även när journalisten ville intervjua dem om någonting annat.

I sin avhandling har Sahlstrand även tittat på de redaktionella rutiner som påverkar vilka källor som används. Hans resultat tyder på att idealet om allsidighet i nyhetsförmedlingen, vilket kan tolkas som att man bör låta många olika röster komma till tals, ofta är svårt att leva upp till i praktiken.

En viktig faktor är det som brukar kallas "nyhetsnätet", ett begrepp som myntats av sociologen Gay Tuchman. Sahlstrand beskriver det som "det nätverk av kontakter som journalisten efter hand upprättar med källor på olika nivåer i omvärlden"¹². Detta innebär att det ofta är samma personer som intervjuas om och om igen, eftersom de passar in i medielogiken, det vill säga uttrycker sig slagfärdigt, är trovärdiga och lättillgängliga för journalisten. Enligt Sahlstrand påverkar denna rutin nyheternas kvalitet negativt eftersom det leder till att det

ofta inte är de källor som kan mest inom sitt område som är de som kommer fram i media.

En annan konsekvens av nyhetsnätet som Sahlstrand lyfter fram är att yttrandefriheten begränsas till vissa grupper i samhället då det ständigt är deras röster som hörs i media, och att det leder till att vissa bilder av verkligheten lyfts fram medan andra osynliggörs. Även Thuréns undersökning visar att detta arbetssätt är utbrett bland journalister. Han kallar detta för "en ohelig allians mellan journalist och proffstyckare"¹³ och pekar på negativa konsekvenser som att olika experter kan ha olika syn på saker och att användningen av samma expert då kan göra att allmänheten får felaktig information, att "proffstyckare" ofta får tycka till även utanför sitt specialområde och att det ofta är högt uppsatta personer som är "proffstyckare" och att andra gruppers synpunkter då tappas bort.

Att samma källor kommer till tals i media beror enligt Sahlstrand inte bara på att de kan leverera bra och relevanta pratminus utan också på att de går snabbt att få tag i för journalisten. Många redaktioner bygger upp en bank av intervjupersoner och att ringa dessa går snabbare än att hitta någon helt ny. Tidspressen inom journalistiken är en faktor på organisationsnivå som flera forskare anger som skäl till att idealen inte alltid går att omsätta i praktik.¹⁴

Lotta Hohner och Lisa Mattsson

Källor

¹ Ekström och Nohrstedt 1996, Wigorts-Yngvesson 2006	⁹ Sahlstrand 2000:197
² Melin-Higgins 1996:27	¹⁰ Wigorts-Yngvesson 2006:117
³ Börjesson och Weibull 1995	¹¹ Larsson 1998:107
⁴ Melin-Higgins 1996:31	¹² Sahlstrand 2000:91
⁵ Sahlstrand 2000:43ff	¹³ Thurén 1988:143
⁶ Thurén 1988:125	¹⁴ Thurén 1988, Melin-Higgins 1996, Ekström och Nohrstedt 1996
⁷ Thurén 1988:129	
⁸ Ekecrantz och Olsson 1991:62	

Hur har det sett ut tidigare?

Det finns ett antal studentuppsatser som tidigare har behandlat tidningsartiklar ur källornas perspektiv.

I de flesta uppsatser har de källor kontaktats som förekommer med tre pratminuter eller fler under en viss vecka i en eller flera olika tidningar. De tidigare uppsatserna är skrivna i ämnet informationsteknik och har ett renodlat källperspektiv. Till exempel problematiserar de inte alls källornas avsikter. Som ett exempel på det står det i *Är kvällspressens intervjuer felaktiga...* att det vanligaste förvanskningen är vinkling, och det tas upp ifall journalisten har utelämnat något som källan har sagt. Uppsatserna från 2000-talet har ett lite mer journalistiskt perspektiv och här diskuteras exempelvis källor som vill ut i media med olika budskap något.

De allra flesta uppsatserna visar att förhållandet mellan kvinnor och män som kommer till tals i tidningarna ligger runt en fjärdedel kvinnor och tre fjärdedelar män.

En stor och ökande andel av de intervjuade har eftergymnasial utbildning. I den första uppsatsen, från 1979, står att "hela 56 procent" har det, en siffra som sedan stadigt har vuxit och i uppsatsen *Hur känns det idag?* från 2003 var alla kontaktade personer utbildade på högskola. Denna uppsats bygger dock bara på 30 intervjuer och en mer rimlig siffra från senare år kommer från B-uppsatsen *Enligt säkra källor* där 231 personer intervjuats, varav 73 procent hade eftergymnasial utbildning.

Genomgående visar uppsatserna att de allra flesta, och i vissa fall alla, som intervjuats har varit med i media förut. De flesta är nöjda med hur artiklarna har blivit, även om det har förekommit sakfel eller om journalisten har ändrat i deras citat. De flesta som inte har blivit helt korrekt citerade språkligt menar ändå att citaten överensstämmer med det de ville säga.

Att intervjupersonerna är nöjda trots fel är särskilt tydligt i uppsatsen *Intervjuad i GP och GT* där 90 procent svarade att de var helt eller ganska nöjda med artikeln de medverkade i, samtidigt som 25 procent sa att den innehöll betydelsefulla sakliga fel. I samma undersökning svarade nästan 80 procent att dagspressen sällan eller aldrig stämmer överens med verkligheten, trots att de allra flesta av dem var nöjda med artikeln de själva medverkade i.

Uppsatserna visar på lite olika resultat i vilka intervjupersoner som anser att någonting i artikeln har blivit fel – i *Är kvällspressens intervjuer felaktiga...* hade kvinnorna blivit mer utsatta för fel, medan det i *Intervjuad i GP och GT* inte fanns någon skillnad mellan könen. Här var det istället privatpersoner som var den mest utsatta gruppen. I *Enligt säkra källor* var det främst högutbildade som anmärkte på fel i artikeln.

Tidigare uppsatser som vi har tagit del av:

Är kvällspressens intervjuer felaktiga... av Fogel, Hultin och Ghersetti 1979. Göteborgs Universitet.

Intervjuad i Göteborgs-Posten av Svanberg 1987. Göteborgs Universitet.

Intervjuad i GP och GT av Bengtsson och Halvarson 1989. Göteborgs Universitet.

Hur känns det idag? nyhetskällor berättar av Taubert 2003. Södertörns Högskola.

Enligt säkra källor av Jeppsson och Selin 2004. JMG.

"Man är alltid rädd att de ska skriva något man inte har sagt" av Björkman 2007. Södertörns Högskola.

Vilka är med och varför just de?

Nyhetsmedierna har makt. Makt att bestämma vilka frågor som är viktiga, och makt att välja vilka personer som ska få synas. Hur förvaltar de den makten? Och vad spelar det egentligen för roll?

Vi ringde upp en reporter på Aftonbladet för att försöka boka en intervju med någon på redaktionen. Bland annat ville vi prata om hur de väljer vilka intervju-personer de ska ha i olika artiklar.

– Vaddå väljer, jag förstår inte vad du menar. Vi sysslar med nyheter! blev svaret.

Maria Edström är medieforskare på JMG och har skrivit avhandlingen *TV-rummets eliter – föreställningar om kön och makt i fakta och fiktion*. Hon menar att nyhetsredaktionerna visst kan påverka vilka de intervjuar och i vilka sammanhang.

– "Nyheterna är det viktiga, vi går på det som är viktigt" – det är den vanliga argumentationen. Men en nyhet är ju inte något absolut. Naturligtvis kan du inte börja med att tänka representation, men du måste ha med det i alla dina beslut när du gör en nyhet. Du måste fråga dig för vem du skriver och varför, säger hon.

Maria Edström är även aktiv i det mediekritiska nätverket Allt är Möjligt. I projektet *Global Media Monitoring Project* undersöker nätverket tillsammans med grupper från andra länder hur könsfördelningen ser ut i nyhetsmedier i olika länder. De senaste mätningarna från 2010 visar att medan andelen kvinnor i nyheterna har ökat globalt sett de senaste tio åren, från 18 till 24 procent, så har utvecklingen i Sverige stått still på drygt 30 procent kvinnor.¹

– Det är som att det finns ett glastak. På något sätt är man nöjd med att det nu går två män på varje kvinna och tänker att det inte går att göra något åt detta. Man tänker att "30 procent är ändå ganska mycket" och därför är inte frågan högst på dagordningen längre, säger hon.

Människor som har invandrat till Sverige och deras

barn är som grupp ännu mer osynliga i media än kvinnor. Ylva Brune skriver i sin avhandling *Nyheter från gränsen* att bara 6 procent av de som omskrivs i svensk lokalpress tillhör denna kategori, samtidigt som de utgör 21 procent av befolkningen.¹

Varför är det då viktigt med representation av olika grupper i medierna? Enligt Maria Edström är det dels en demokratisk fråga och dels en kvalitetsmässig. Med demokratisk menar hon att de bilder vi får genom media formar vår uppfattning om verkligheten – om vi sällan ser vissa grupper är det lätt att tänka att de är mindre viktiga, och om vi bara ser exempelvis kvinnor i vissa roller begränsar det vår syn på vad kvinnor kan göra.

– Nyheterna talar om vad som är viktigt, och vi speglar och omförhandlar oss själva via mediebilder. Dessutom är medierna en arena för det offentliga samtalet och har ett ansvar för att låta många röster höras. Om folk inte får det så kan det i förlängningen påverka hur delaktiga dessa människor känner sig i samhället, säger hon.

Anledningen till att den skeva representationen är en kvalitetsfråga är enligt Maria Edström att man kan missa intressanta vinklar när man inte låter olika grupper komma till tals i nyheterna. I sin avhandling skriver hon: "Publicistiskt kan man se det som ett oprofessionellt agerande, att rutinmässigt låta män stå för verklighetsbeskrivningen. Hur många nyhetsvinklar missar man inte med en könsblind journalistik? Hur ensidiga blir inte berättelserna i fakta och fiktion?"²

Ylva Brune skriver i sin avhandling att det är nödvändigt men inte tillräckligt att olika personer eller

Maria Edström, medieforskare på JMG

Foto: Lisa Mattsson

grupper får komma till tals i medierna. Enligt henne är det också viktigt att titta på i vilken roll man får uttala sig och hon menar att det spelar stor roll om man framställs som ett offer eller som någon som har tolkningsföreträde. "Att som källa ha umgängesrätt med nyhetsmedierna är något helt annat än att vara föremål för mediernas bevakning. Umgängesrätt innebär att delta i ett samtal där verklighetsdefinitioner kommer till stånd [...] Att vara föremål för nyhetsbevakning är som att bli belyst med en strålkastare utan att ha inflytande över var den sätter fokus"³ skriver hon, och menar vidare att verklighetsdefinitionerna är förbehållna elitpersoner.

Elitpersoner är också de som i störst utsträckning förekommer som intervjupersoner i nyhetsmedier. I Anders Sahlstrands undersökning var 64 procent av källorna elitpersoner, enligt hans definition som innefattar politisk och administrativ elit, ekonomisk elit, kulturellt och medieelit.⁴

Sahlstrand menar att elitövervikten gör att nyheterna ger en missvisande bild av samhället genom att stora delar av verkligheten inte synliggörs, samt kan minska läsarnas identifikation med nyhetstexten. Han pekar även på risken med att "journalistiken blir en passiv informationskanal för eliten".⁵

Jan Ekecrantz och Tom Olsson skriver i sin rapport *Så sant som det är sagt* att en anledning till att journalister väljer att uppmärksamma elitpersoner är att dessa personers makt gör att det ligger i allmänhetens intresse att de bevakas i media.⁶

Jesper Strömbäck som är professor i journalistik är i sin text *På nyhetsmediernas agendor* inne på samma tanke

och skriver att "de inflytelserikas åsikter och handlingar har ett större genomslag i samhället än vad de flesta andras åsikter och handlingar har. Därför är det viktigt att både informera om och granska de inflytelserikas åsikter och handlingar."⁷ Han menar att ett fokus på dessa personer ger nyhetsjournalistiken legitimitet.

Detta kan ses som en av orsakerna till dominansen av etniskt svenska män i nyheterna. Men alla elitpersoner är inte män – faktum är att 45 procent av alla politiker i Sverige är kvinnor,⁸ vilket alltså inte avspeglas i nyhetsmedierna.

– Det är inte så att journalister saknar kvinnliga makt-havare att intervjua. På 80-talet var det kanske så, men inte idag. Media som är så snabba och gärna vill vara först på nyheter, de är ofta väldigt långsamma när det gäller samhällsförändringar, säger Maria Edström.

Lisa Mattsson

Källor

¹ <http://www.whomakesthenews.org/gmmp-2010-reports.html>

² Brune 2006:18

³ Edström 2006:14

⁴ Brune 2006:27

⁵ Sahlstrand 2000:153

⁶ Sahlstrand 2000:138

⁷ Ekecrantz och Olsson 1991:45

⁸ Strömbäck 2008:23

⁸ red. Göransson 2006

De syns i tidningarna

Medelålders män med eftergymnasial utbildning och svenska som förstaspråk är de typiska intervjupersonerna i vår undersökning.

För att ta reda på vilken typ av intervjupersoner som förekommer i tidningarna delade vi in dem i olika kategorier. De kategorier vi valde att dela in intervjupersonerna i var forskare/expert, privatperson, politiker, kändis, högre tjänsteman/näringslivsperson och övrig yrkesperson. Det visade sig att olika typer av människor intervjuades i de olika tidningarna.

I Laholms Tidning dominerade kategorin övrig yrkesperson där nästan 65 procent av de intervjuade tillhörde denna kategori. I Aftonbladet var privatpersoner den största kategorin, och i Dagens Nyheter intervjuade man högre tjänstemän i stor utsträckning. I Laholms tidning var det bara en högre tjänsteman och en politiker som förekom minst två pratminuter under veckan.

Åse Höijer på Laholms Tidning säger dock att de brukar ha med fler politiker.

– I oktober hade jag nog en viss politikertrötthet infunnit sig, de hade harvat runt i flera månader och vi var trötta på dem, säger hon.

Totalt var ungefär en tredjedel av de som intervjuades i alla tre tidningarna kvinnor. Dagens nyheter och Laholms Tidning har något högre andel kvinnor. Här har vi räknat bort sporten i Laholms Tidning för att kunna jämföra. Hade vi haft med sporten i vår undersökning hade andelen kvinnor blivit lägre i alla tidningarna.

Kerstin Nilsson på Aftonbladet blir överraskad över att siffrorna ser ut som de gör.

– Jag är förvånad över att det fortfarande är 30/70. För några år sen hade vi en medveten satsning på att få in kvinnliga experter. Men man tänker nog inte på det lika mycket längre, säger hon.

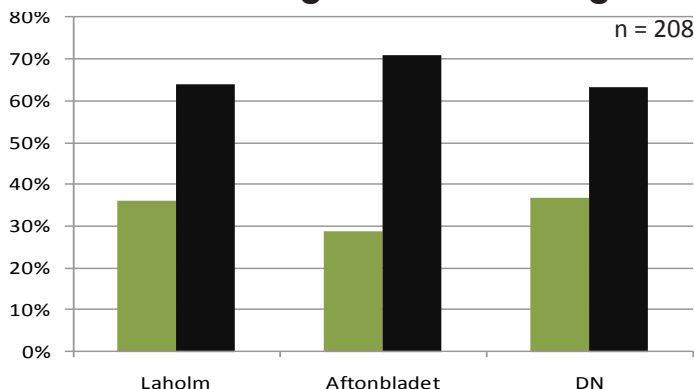
Satsningar på det här området har gjorts på flera redaktioner. Men det finns också de som menar att det inte i första hand är tidningens uppgift att ge olika grupper lika mycket utrymme i tidningen. Åse Höijer på Laholms Tidning menar att det är svårt att påverka hur fördelningen ser ut.

– Det där är ju en vulgärdiskussion egentligen. Sysslar man med nyheter är det oerhört svårt att styra vilka man intervjuar. Jag tycker inte att frågan är oviktig men jag tycker inte att man ska hänga upp sitt liv på det, säger hon.

En annan sak vi lade märke till i vår undersökning var att män och kvinnor förekommer i skilda sammanhang. Flest kvinnor hittar man på featuresidorna där fördelningen är ganska jämn mellan könen. I alla andra typer av artiklar (nyheter, ekonomi, kultur/nöje och sport) är kvinnor underrepresenterade.

I kategorin privatpersoner finns ungefär lika många kvinnor som män, men i alla andra kategorier är männen fler. Som företrädare för rättsväsendet uttalar sig bara en enda kvinna, en polis i Laholm, vilket gör att 93 procent i den kategorin är män. Endast en fjärdedel av de

Könsfördelning i de olika tidningarna

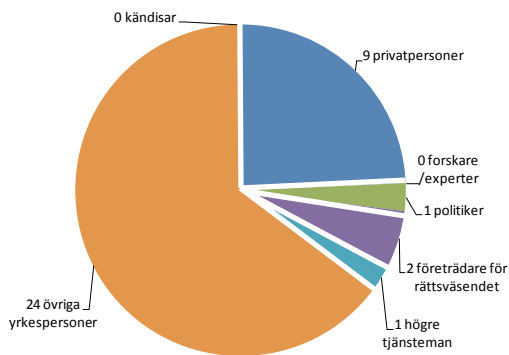

■ Kvinna

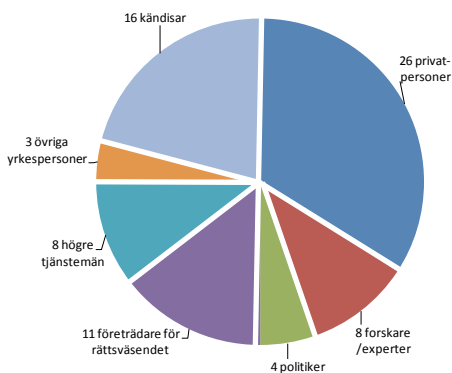
■ Man

Här visas könsfördelningen i tidningarnas egna redaktionella material, förutom sporten. I detta diagram har vi alltså tagit bort de personer som förekom i sportdelen i Laholms Tidning (11 män och en kvinna). Sporten i de övriga tidningarna ingick inte i vår undersökning.

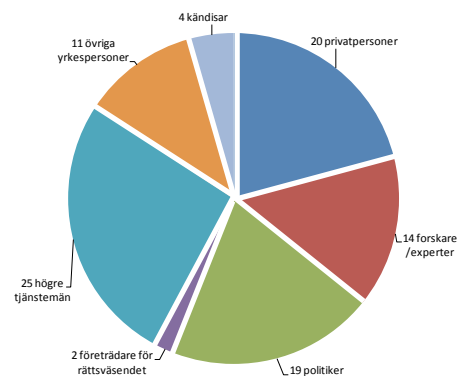
Laholms Tidning (n = 37)

Aftonbladet (n = 76)

Dagens Nyheter (n = 95)

intervjuade politikerna och kändisarna är kvinnor. I kategorierna forskare/expert och övriga yrkespersoner är en tredjedel kvinnor. Kristoffer Örstadius på Dagens Nyheter menar att det är viktigt att försöka få tag på intervjupersoner från underrepresenterade grupper i alla sorters sammanhang.

– Jag väljer ofta hellre en kvinna när jag ska intervjua någon, t.ex. en statsvetare. Vi har en lista på kvinnliga statsvetare på redaktionen. Även när jag gör till exempel enkäter på stan så brukar jag försöka få med olika grupper.

När det gäller ålder så visar vår undersökning att riktigt unga och riktigt gamla människor är sällsynta. 78 procent av de intervjuade är mellan 26 och 65 år gamla, jämfört med 52 procent i befolkningen Människor i yrkesverksam ålder är alltså överrepresenterade i de tidningar vi har undersökt.

I Laholms tidning ser det dock annorlunda ut – där var nästan 20 procent över 65 år.

– Jag tror att alla lokaltidningar har en bättre fördelning än vad folk tror, vi speglar livet i en liten ort och här finns alla sorters människor. Folk är vana att se sig själva, sina grannar och bekanta och barnbarn i tidningen, säger Åse Höijer.

De intervjuade som vi har fått tag på i Dagens nyheter, Laholms Tidning och Aftonbladet är till stor del

högt utbildade. Totalt är det bara sex personer som inte har gått på gymnasiet i vår undersökning och 70 procent har en eftergymnasial utbildning.

Vissa skillnader finns mellan tidningarna. Dagens Nyheter har flest med eftergymnasial utbildning – 76 procent. Därefter kommer Aftonbladet med 65 procent av intervjupersonerna. I Laholms Tidning har 62 procent en eftergymnasial utbildning. Där hittar man också hälften av de som bara har gått högskolan (tre personer).

– En anledning till att DN har många elitkällor är att vi har tyngre nyheter. Det är svårt att intervjua en privatperson om Sahlins avgång, säger Kristoffer Örstadius.

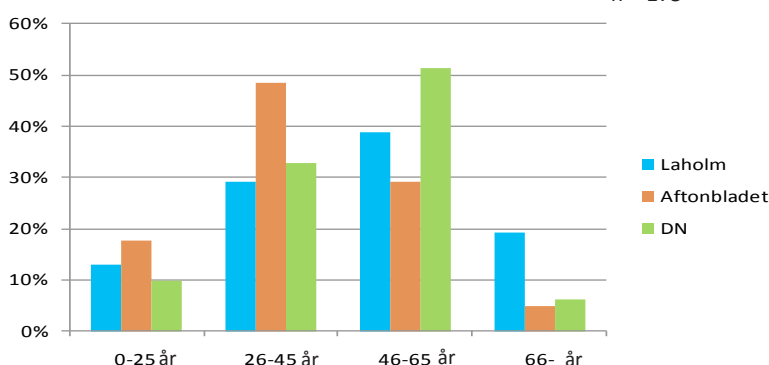
Hela 95 procent av de vi har pratat med har svenska som förstaspråk. Det betyder att alla utom fyra personer hade det – två med finska som modersmål, en med persiska och en med somaliska. Alla vi fick tag i som inte hade svenska som förstaspråk uttalade sig i DN. Kristoffer Örstadius berättar att han anstränger sig för att få med olika sorters intervjupersoner i DN, men att det är svårt.

– Jag tror tyvärr att man blir lite handikappad när man letar case. Vi måste ofta förlita oss på olika organisationer och då blir det ju deras bedömning och de väljer kanske oftare den som har lättast för att prata, den som pratar bra svenska och så.

Lotta Hohner

Åldersfördelning i de olika tidningarna

n = 175

Anledningen till att n-värdet här är 175 är att vi inte lyckades hitta ålder på alla 208 personer som var med i tidningarna.

”Det förvanskas ju alltid litegrann”

Att man bör citera korrekt anses självklart för de flesta. Men vad innebär det egentligen? Och hur viktigt är det för intervjupersonerna att känna igen sitt eget språk i tidningen?

För att få reda på hur väl artiklarna levde upp till idealen om sanning frågade vi intervjupersonerna om de hade blivit korrekt citerade, både med avseende på innehåll och språk.

En majoritet av de medverkande i vår undersökning tyckte att det som stod att de hade sagt i artikeln var helt och hållet innehållsmässigt korrekt. Cirka en femtedel tyckte dock att det fanns något eller några innehållsmässiga fel i de artiklar de medverkade i. De flesta av dem gav inte några kommentarer som tyder på att de var särskilt upprörda över felen, medan några ansåg att felen var allvarliga.

”Jag fattar inte att den här personen kan vara journalist. Hon stavade fel på mitt namn! Den här artikeln är det sämsta jag sett, den är ett skämt! Jag är halvdyslektiker och hade skrivit det bättre. Artikeln handlade om ett personligt pris jag fått, då är namnet ganska viktigt. Det är jättekäntigt, hur ska folk nu kunna hitta mig om de vill hitta mig? Artikeln innehöll både syftningsfel och faktafel. Till exempel har jag inte pluggat på Lunds universitet utan på Lunds tekniska högskola.”, var en kommentar från en intervjuad i Dagens Nyheter som hade tilldelats priset Årets unga entreprenör.

En person i Aftonbladet som intervjuats som case i en artikel om höga elpriser menade att journalisten inte lyssnade på vad han sa och därför skrev fel summa i arti-

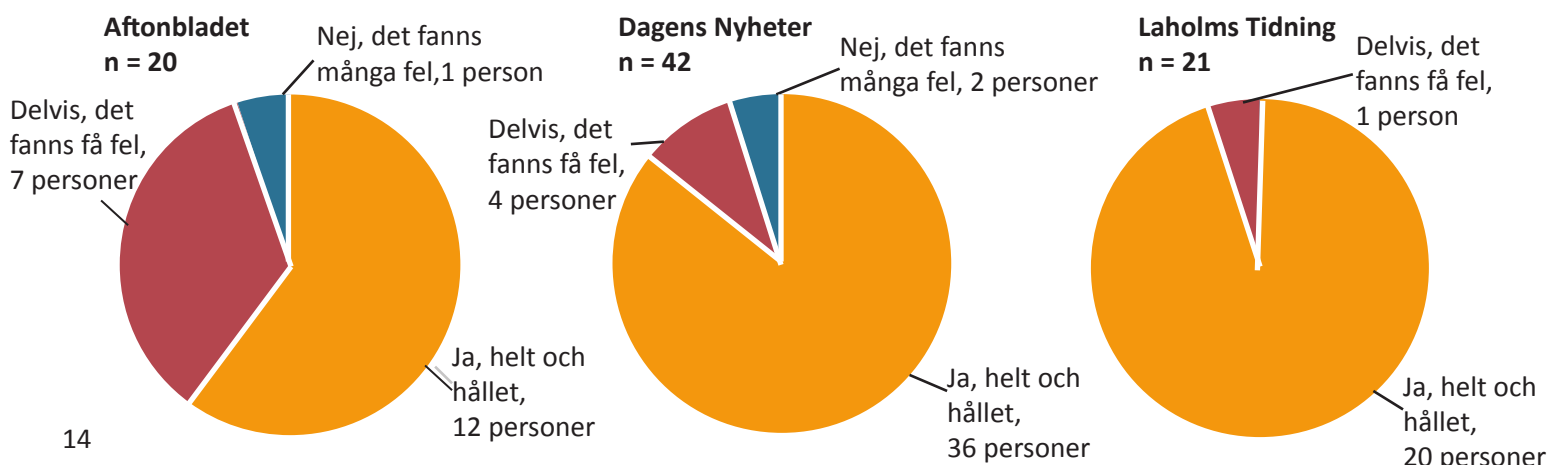
keln: ”Journalisten försökte lägga ”man sparar 3000 kronor” i munnen på mig. I verkligheten är det 800 kronor så det stämmer inte.”

En forskare som intervjuats i Dagens Nyheter gav kommentaren: ”Det var bra att artikeln kom in, inte nödvändigtvis innehållet. Artikeln var lite rörig. Jag blir alltid vänligt bemött, men sen när man läser vilken bild som presenteras i förhållande till den man trodde att man gett så undrar man om allt annat är lika fel.”

En annan sida av korrekt citering handlar om språket. Här finns som nämnts tidigare lite olika skolor bland yrkesverksamma journalister. Torsten Thurén fann i sin intervjuundersökning med journalister *Ljusets riddare och djävulens advokater* att en del förespråkade en ordagrann citering. Andra tyckte att det var okej att ändra litegrann, till exempel ta bort svordomar och liknande. En tredje grupp ansåg att talspråk och skriftspråk var två helt olika saker och att det därför var nödvändigt att göra om citaten. En liten grupp tyckte också att det räckte att skriva stolpar och sedan skriva citaten fritt ur minnet.

Liknande skillnader kan också anas hos intervjupersonerna i vår undersökning. De flesta verkar förutsätta att det blir språkliga skillnader när de citeras i tidningen, och är positivt eller neutralt inställda till det. Exempel på

Anser du att du har blivit korrekt citerad när det gäller innehållet i det som stod?

kommentarer från dessa personer är:

"Jag är inte så känslig, det förvanskas ju alltid litegrann."

"Journalisten skrev stolpar på ett block och sedan har han skrivit mer fritt. Annars hade det blivit tunt, han gjorde det väldigt bra."

"Det händer att journalister komprimerar det jag sagt, och det är oftast en välgärning."

"Det var hans egen formulering naturligtvis. Men det köper jag – om det bara speglar det man har sagt så gör det inte så mycket, så länge inte innebörden förfuskas."

"Det är ju nästan aldrig ens ord eller formuleringar, om andemeningen kommer fram är man ju nöjd. Korrekt citerad är man väl i princip aldrig."

"Folk som inte är så insatta ska läsa, det blir bättre flyt i meningarna så här."

Ett mindre antal intervjupersoner var dock negativt inställda till att det fanns språkliga skillnader. *"Det stod att vi skulle köra Frank Sinatra. Så skulle jag aldrig uttrycka*

mig." sa en dirigent i Laholm. En ung tjej som intervjuats om sitt företag fällde följande kommentar: *"Kändes lättare än jag upplevde att jag var. Jag upplever ofta att det blir så."*

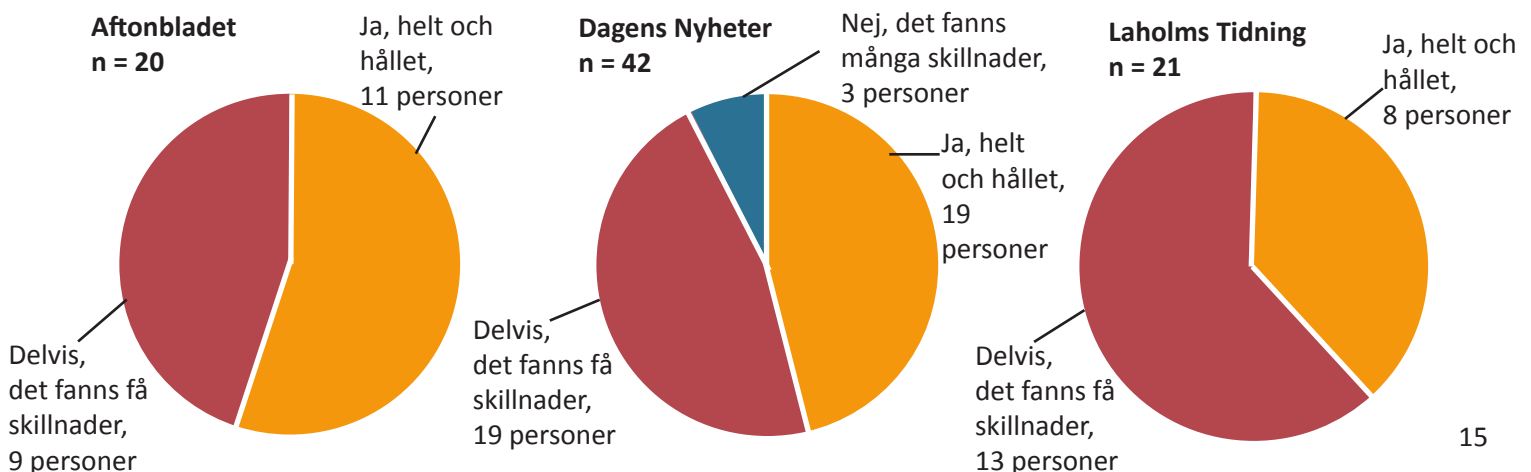
Nästan hälften tyckte dock att de ord som stod var de orden de använde. Hälften tyckte att det fanns vissa skillnader mellan de ord som stod i artikeln och de ord som de själva använde. Endast tre personer upplevde att det fanns många skillnader.

I Torsten Thuréns intervjuundersökning visade det sig att några av journalisterna brukade citera intervjupersoner ordagrant när de ville framställa dem i dåliga dager. En journalist i undersökningen berättar: *"Vill jag vara elak mot någon som burit sig illa åt mot andra till exempel, kan jag återge personen helt ordagrant med alla upprepningar och omtuggningar."*

Helt korrekt citering är alltså kanske inte alltid önskvärdt. I vår undersökning är det en person som upplever sig ha blivit korrekt citerad språkligt, men är negativ till det. *"Jag sa vad jag tyckte, det som stod har jag sagt, men kanske blev det lite hårt. Tyvärr har jag sagt det."* var hans kommentar till det.

Lotta Hohner och Lisa Mattsson

De ord som stod i dina citat, var det orden du använde?

Tre journalister – tre olika sätt att citera

Kerstin Nilsson, Aftonbladet

”Jag bandar nästan allt jag gör, men det är ytterst sällan jag lyssnar på banden. Jag tänker att det viktiga de säger, det kommer jag ihåg. Ofta pratar folk lite osammanhängande, det är nästan taskigt att skriva som folk pratar, jag drar ihop det. Den stora fasan är att det ska bli missförstånd, att man ska sitta och intervjua någon i flera timmar och sedan missförstå vad den har sagt. Men hittills har det inte hänt.”

Kristoffer Örstadius, Dagens Nyheter

”Jag citerar alltid ordagrant. Ända sedan jag skrev min första artikel har jag alltid spelat in alla samtal, både för min egen trygghet och för intervjupersonernas. Här på DN gör vi nästan alltid så. Om man spelar in så kan man titta folk i ögonen medan man intervjuar dem. Det som sägs kokas ner, men det är alltid ordagrant. Det är viktigt att intervjupersonen känner igen sitt eget språk. Om de ser ett ord som de inte skulle använda så är det inte bra. Det har hänt två-tre gånger att intervjupersonen säger att de inte har sagt det som står. Men bara man kör med öppna kort brukar inte folk bli förbannade.”

Åse Höijer, Laholms Tidning

”Ingen på Laholms Tidning använder bandspelare. Jag tycker inte att folk talar lika fritt ur hjärtat och använder sitt eget språk när man spelar in. Så fort de ser en bandspelare börjar de att formulera sig.

I en längre intervju får du en känsla för språket hos den du pratar med. Då räcker det med stolpar. När det gäller politiker vill man gärna citera ordagrant. Och när man intervjuar en expert, då är det bra om man kan bromsa. Be honom eller henne att förklara och skriva ner det de säger. Sedan har jag ju ganska bra minne också. Det handlar om rutin, i början antecknar man ohyggligt mycket. Sedan lär man sig att skriva stolpar.

Vi har ett kommunalråd här som man vet när man inte kan citera. Han har kort stubin och kan vräka ur sig vad som helst. Då är det bättre att fråga ”menar du verkligen det där du sa nu?” istället för att hamna i en diskussion dagen efter när han kommer och klagar på artikeln. Man har en relation med politiker som bygger på förtroende.

Det kvittar om det är en liten eller stor ort, det är en yrkesmässig heder sak att citera folk så det blir korrekt innehållsmässigt och så att nivån de har på sitt språk kommer fram. Ett fel man kan göra i början är att snofsa till folks språk. Om jag träffar en lantbrukare och han säger näve så skriver jag det och inte hand.

Att läsa eller inte läsa

Ett sätt att kolla av att man har uppfattat citat och fakta korrekt är att låta intervjupersonen läsa artikeln innan publicering. Men det är inte alla journalister som tycker att det är en bra idé.

I vår undersökning hade en fjärdedel av intervjupersonerna läst artikeln de medverkade i innan den kom i tidningen. Två tredjedelar av dem hade blivit erbjudna att läsa antingen sina citat eller hela artiklar, övriga hade själva bett om det. Även här fanns det vissa skillnader mellan tidningarna. I Aftonbladet och Dagens Nyheter var det en tredjedel som läste innan, men bara en tiondel i Laholms Tidning.

Av de intervjupersoner som inte läste artikeln eller sina citat innan sa flera att det inte behövdes eftersom de litade på journalisten. *"Jag kände att personen som intervjuade mig verkade schysst."*, *"Jag har jobbat mycket med den här journalisten tidigare"* och *"Jag brukar inte be om det när det är journalister som jag vet sätter sig in i ämnet, men när det är journalister som jag tror inte gör det ber jag att få mina citat upplästa."* är exempel på kommentarer.

Två intervjupersoner hade egentligen velat läsa, men bad inte om det. *"Jag tänkte inte på det förrän efteråt. Jag brukar få läsa, kanske var det mitt eget fel att jag bara trodde att den skulle komma"* och *"Citaten var inte helt rätt men det var mitt eget fel som inte bad att få granska."* är deras kommentarer.

En av intervjupersonerna bad att få läsa texten men fick det inte: *"Jag bad om att få läsa artikeln innan men de skickade den aldrig. Sen bad jag dem skicka en PDF, då sa de att de kunde skicka den fysiska tidningen. Okej, ni lever i ett annat århundrade."*

Några kommentarer från de som bad om att få läsa artikeln innan publicering är: *"Jag har lärt mig genom åren, och ändrade en formulering."* och *"Ja, annars skriver de vad sjutton som helst. Jag har varit med mycket och märkt hur lätt det är att bli felciterad."*

Åse Höijer på Laholms Tidning brukar inte erbjuda sina intervjupersoner att läsa texter innan de kommer i tidningen.

– Ber folk om att få läsa så får de det, antingen hela artikeln eller sina citat, det beror på. Om jag intervjuar en forskare om någonting komplicerat blir jag lycklig om den läser för det är lätt att misstolka. Men är det en politiker eller företagsperson så får den möjligtvis läsa sina pratminus, säger hon.

Anledningen till det är att hon har märkt att politiker och företagspersoner gärna vill gå in och ändra i texten i efterhand.

– Säg att jag skriver om ett företag och har tre prat-

minus, då vill han säkert peta in bisatsen "nu ska vi satsa på Kinamarknaden" om man låter honom titta på texten. Jag vill inte ha en diskussion kring hur jag har skrivit, jag tänker inte ändra min text. Det är jag som väljer hur jag skriver och vilken information som är relevant. Genom att inte släppa hela texten har jag totalt ansvar för den och det ansvaret tar jag.

Flera intervjupersoner tyckte att det var ett problem att de bara fick läsa sina egna citat innan publicering och inte hela artikeln. *"Som vanligt hamnade det i ett sammanhang jag inte kände till, hade jag vetat det hade jag velat lägga till en kommentar."* och *"Man får aldrig läsa hela artikeln, man får aldrig se vilken kontext ens uttalanden hamnar i. Man är helt i händerna på den som skriver."* är några av kommentarerna.

Även Kristoffer Örstadius tycker att det finns problem med att låta intervjupersonen läsa hela texten.

– Om någon frågar om de får läsa sina citat skickar jag alltid över dem, men jag skickar inte hela texten för då kan de få styra för mycket, säger han.

Alla tre är eniga om att det är mindre problematiskt att låta privatpersoner läsa hela texterna innan de går i tryck. När Kerstin Nilsson har intervjuat en privatperson brukar hon alltid läsa upp hela artikeln i telefon när hon har skrivit den.

– Det är lätt att folk ångrar något de har sagt, och missförstånd är man alltid rädd för. Om de tycker att något inte känns bra så ändrar jag det. Är vi oense och jag väldigt gärna vill ha med något så kan man ju ta en diskussion om det. Man måste ha respekt för den man pratar med, säger hon.

Hon har också förståelse för att det ibland är viktigt att låta intervjupersonen se hela sammanhanget som de kommer att hamna i, särskilt när det handlar om känsliga frågor. En gång gjorde hon en artikelserie om unga och självmord och lät då intervjupersonerna inte bara läsa artiklarna utan även se de färdiga sidorna innan de gick i tryck. Det är viktigt för henne att fortsätta ha en bra relation till de hon intervjuar även efter publicering.

– Jag har aldrig blivit osams med en intervjuperson. Jag vill ju ha möjlighet att ringa dem igen utan att de slänger på luren.

Lotta Hohner och Lisa Mattsson

INTERVJUADE CHOCKDÅLIGA

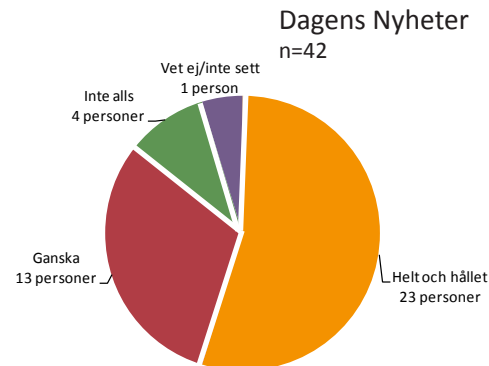
**RUSTA FÖR
ELCHOCK**

"Det var ingen chock, det var bara lika dyrt som förra året. Jag var tämligen övertygad om att jag inte skulle känna igen mig i artikeln, vilket också blev fallet."

Drygt hälften av de vi har pratat med tyckte att rubriken var helt och hållet rättvisande och en fjärdedel att den var ganska rättvisande. Resultatet skiljer sig mellan de olika tidningarna – i Laholms Tidning och DN var det bara en tiondel som tyckte att rubriken inte var rättvisande, medan en tredjedel i Aftonbladet tyckte det. De som anser att innehållet i artikeln är korrekt är i högre grad nöjda med rubriken.

**Höga gifthalter
funna i minkar**

"Rubriken var helt och hållet rättvisande. Jag är förvånad, där har det blivit fel många gånger tidigare."

"Lite väl drastisk kanske, lite kvällstidning."

**Undervisningen i matematik
på gymnasiet får underkänt**

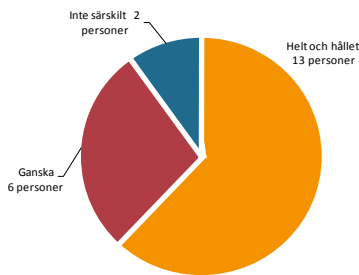
"Jag ringde och kommenterade rubriken. Den stämde inte alls med innehållet. Den syftade på våra konkurrenter, stämde inte på oss. De gjorde ingen korrigerig i dagens tidning, det hade jag inte heller trott."

**Vintagemode
är hårdvaluta**

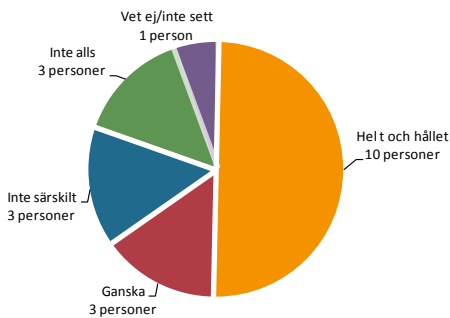
RASAR MOT RUBRIKER

Tycker du att rubriken var rättvisande?

Laholms Tidning n=21

Aftonbladet
n = 20

**HAN LEVDE
DUBBELLIV**

”Totalt missvisande, kass rubrik, jag förstår inte hur journalisten tänker.”

”Jag visste inte riktigt vad de skulle använda citaten till och så hamnade de i artikeln med den rubriken, det var inte riktigt det jag sa. Ingen av oss experter har sagt att det är på grund av dödsoffren Danmark sticker, men bild och rubrik ger det intrycket. Det stödjer journalistens tes snarare än experternas.”

8 EXTRA Aftonbladet
Måndag 18 oktober 2012

LOCKADES

9 EXTRA Aftonbladet
Måndag 18 oktober 2012

INIFÄLLAN

”Jag fick en specifik fråga: lockades svenskarna in i fällan? Jag svarade nej det tycker jag inte man kan säga. Det var inte heller den mest relevanta rubriken för innehållet.” 19

Vem i hela världen kan man lita på?

om intervjupersonernas förtroende för media

Intervjupersonerna har högre förtroende för morgonpress än för kvällspress. Det inte särskilt överraskande resultatet fick vi i vår undersökning. Men varför blir så många positivt överraskade när de intervjuas i Aftonbladet? Och vad är det egentligen som påverkar vårt förtroende för olika medier?

"Jag litar inte på journalister, de är som bilhandlare."

"Journalister är som andra klassens börsmäklare, alla springer åt samma håll."

Dessa kommentarer fick vi från två intervjupersoner som hade lågt förtroende för medier. Men de flesta har ganska stort förtroende för medier i allmänhet och ännu större för tidningen de själva har erfarenhet av att medverka i.

Och vårt förtroende är viktigt för medierna, av två skäl. Det ena skälet är kommersiellt, att fler ska vilja köpa tidningen, och det andra handlar om prestige, att högt förtroende ger hög status. Det menar medieforskaren Maria Elliot som har skrivit en avhandling vid namn *Förtroendet för medierna*.

– Förtroendet är ett kvitto på att man har lyckats med sina ambitioner att leverera något värdefullt, viktigt, korrekt och relevant, säger hon.

I projektarbetet *Pressat*, skrivet av Björn Johansson, Christopher Kullenberg Rothvall och Mikael Rudolfsen på JMG 2010, definierar journalister från Sveriges Radio och Aftonbladet förtroende på ett snarlikt sätt och pratar om "korrekthet, sanningsenlighet, relevans och att skapa en relation till publiken" (s. 16). Uppgifter från en webbenkät som författarna till *Pressat* gjort med drygt 500 journalister visar att en tredjedel av dem dagligen reflekterade över publikens förtroende och ytterligare 46 procent någon gång i veckan. En stor majoritet, 85 procent, svarade att de anser att publikens förtroende för mediernas innehåll är mycket viktigt.

Vad menas då med förtroende? Maria Elliot delar upp förtroende i tre delar – en tankemässig, en känslomässig och en som handlar om att reagera handlingsmässigt. Kortfattat handlar det dels om trovärdighet, att mediet ger riktiga sakuppgifter, men även om

vilken status ett medium har och slutligen om hur vilig man är att faktiskt köpa och läsa tidningen. Och ju mer man läser en tidning desto högre förtroende får man för den.

– Det är svårt att veta vad som är orsak och verkan i sambandet mellan att använda ett medium och att ha förtroende för det. Mina siffror visar att hög användning leder till högt förtroende, samtidigt som förtroende också leder till användning. Det blir en spiral, de förstärker varandra, säger hon.

I vår undersökning har intervjupersonerna högre förtroende för tidningen de själva har intervjuats i än för medier i allmänhet.

Högst förtroende för tidningen har de intervjuade i Dagens Nyheter, där bara en tiondel svarar att de har ganska eller mycket litet förtroende. Av de som svarat att de har litet förtroende för DN nämner två personer att de upplever att tidningen är för politisk. "De är inte objektiva utan har en politisk inriktning som avspeglas i deras nyhetsbevakning." och "Jag prenumererade på den i många år men blev argare och argare. Det finns en politisering och styrning som jag tycker är förskräcklig." är deras kommentarer.

Andra har anmärkt på en som de tycker försämrad kvalitet. "DN har glidit mot Aftonbladet, de har ju gjort sig av med halva journalistkåren och det märks." säger en intervjuperson. En annan menar att "DN blir magrare och magrare och sämre och sämre. Det är för lite redaktionellt material i förhållande till annonser. För mycket tyckande och för lite fakta."

Men de allra flesta har stort förtroende för Dagens Nyheter. Exempel på kommentarer är:

"Jag litar på dem, men jag hade aldrig ställt upp för Expressen, Aftonbladet eller Svenska Dagbladet."

"Det är en seriös tidning"

"Den är bättre än snittet."

"De har kunniga journalister. Hon som ringde var väldigt intresserad. Jag uppskattar journalister med sakkunskaper."

Även de intervjuade i Laholms Tidning uppgav att de har stort förtroende för tidningen. Här svarade alla att de hade mycket eller ganska stort förtroende, förutom de som tyckte att de kände till tidningen för dåligt för att kunna svara.

Exempel på kommentarer från intervjupersoner som har högre förtroende för Laholms Tidning än för medier i allmänhet är:

"Väldigt korrekta, har gett väldigt bra bilder av min verksamhet."

"Jag har lite mer förtroende för lokalpressen. De reportrarna är på plats, andra hittar saker på nätet."

Enligt Maria Elliot har människor i allmänhet högt förtroende för lokalpressen.

– Man har högre förtroende för sådant som ligger nära, som är mer konkret. Människor känner förtrogenhet för lokaltidningar och förtrogenhet är en viktig komponent i förtroendet. Det är viktigt att känna igen sig, att speglas när man öppnar tidningen. Samtidigt är det lättare att upptäcka fel i lokaltidningar eftersom man själv vet hur verkligheten ser ut, säger hon.

Detta bekräftas av en intervjuperson som förklarar sitt lite lägre förtroende för Laholms Tidning med "Ibland läser man om händelser man själv varit med om och känner inte alls igen sig."

Lägst förtroende för tidningen har de intervjuade i Aftonbladet. Där är fördelningen jämn mellan de som har stort och de som har litet förtroende. Även Maria Elliots undersökningar pekar på ett generellt lägre förtroende för kvällspress än för andra medier, men hon menar att förtroendet är ganska oviktigt för om vi väljer att läsa kvällstidningar eller inte.

– Det handlar om andra saker, som vanan eller ett uttryck för vad som är viktigt och oviktigt i vår tid – ett slags moderna sagor. Man får ett utbyte av mediet

och fortsätter att använda det för att man förväntar sig att fortsätta få det utbytet. Det kan handla om att bli kittlad.

De i vår undersökning som uttryckte lågt förtroende för Aftonbladet sa bland annat:

"Jag har ganska stort förtroende för anständiga medier, som morgontidningar och SVT:s nyhetsrapportering. Men kvällstidningar är skitmedia, det är ljug alltihop, de tror jag inte ett smack på."

"Missvisande rubriker och osanningar i kvällstidningar"

"Om det är något som jag har ännu mindre förtroende för än Aftonbladet så är det Expressen."

"Jag läser ingen kvällspress, har inget förtroende för dem alls."

Flera av dem var inte intervjuade i Aftonbladet utan uttryckte spontant lågt förtroende för kvällspressen när vi frågade om deras förtroende för medier i allmänhet. Enligt Maria Elliot spelar symbolbilden av en tidning stor roll för förtroendet. Med det menar hon att man präglas av en allmän uppfattning vilket gör att man kan känna högt eller lågt förtroende utan att bygga det på egna erfarenheter.

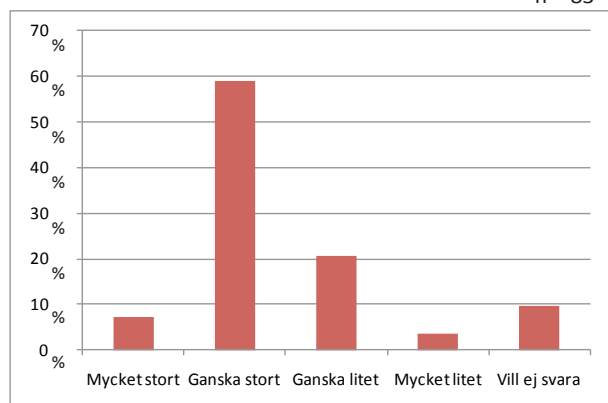
– I min undersökning uttryckte folk glatt väldigt lågt förtroende för Aftonbladet fast de inte läste tidningen. Det tycker jag inte är ett dugg konstigt, det cirkulerar alltid föreställningar i ett samhälle som kan vara mer eller mindre verklighetsförankrade – "alla vet att man inte kan lita på det som står i tidningen". Man kan mycket väl ha åsikter om något som man inte vet ett dugg om.

Kerstin Nilsson är reporter på Aftonbladet. Hon tror att allmänhetens förtroende för Aftonbladet är på väg att förändras till det bättre, eftersom tidningen enligt henne inte är lika sensationsinriktad nu som den varit tidigare.

– Bilden av oss lever kvar från förr då det var mer sex och brott på löpsedlarna, det var hårdare. Nu har vi mycket etiska diskussioner och jag tror att vi är mer

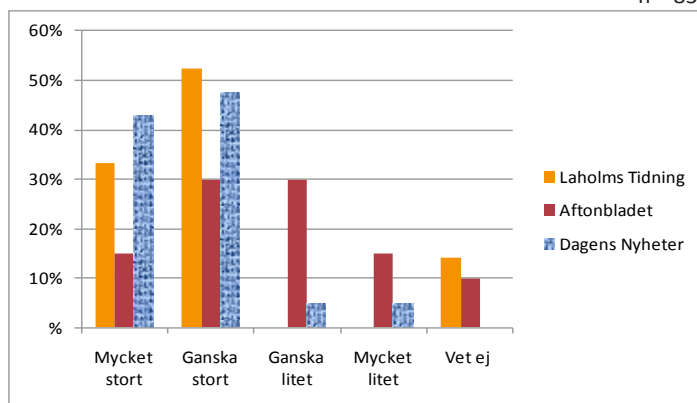
Vad har du för förtroende för medier i allmänhet?

n = 83

Vad har du för förtroende för tidningen du medverkade i?

n = 83

Maria Elliot har forskat om förtroendet för medier.

Foto: Lisa Mattsson

medvetna om de frågorna än morgonpressen eftersom vi har det ryktet sedan tidigare, säger hon.

Det var också i Aftonbladet som högst andel, nästan hälften av de vi fått tag på, hade fått förändrat förtroende efter sin medverkan. Av dem hade två tredjedelar högre förtroende efter att ha blivit omskrivna i tidningen. Exempel på kommentarer är:

"De drog det lite till sin spets och dramatiserade, men det var väldigt schysst av journalisten att ringa upp och fråga om han fattat rätt. Man räknar med att de är rätt dramatiska, det är helt okej. Jag är förvånad att överensstämmelsen var så stor som den var."

"Aftonbladet som jag ser som en sensationstidning skrev mycket mer balanserat än DN."

"I den här typen av media drar man alltid på ytterligare littegrann. Deras uppgift är att dramatisera. Jag har en allmän skepsis till kvällstidningar, men min egen erfarenhet är positiv."

En intervjuperson som ansåg sig ha ganska stort förtroende för medier i allmänhet men mycket litet för Aftonbladet och som förekommit i flera medier under den aktuella veckan gav kommentaren "Men jag har inte direkt känt mig bättre behandlad av Svenska Dagbladet än Aftonbladet den här veckan."

Enligt Maria Elliot hänger det förändrade förtroendet ihop med vilka förväntningar intervjupersonerna har – är de lågt ställda krävs inte så mycket för

att man ska bli glatt överraskad.

– Det kan vara så att människor är oroliga och misstänksamma mot kvällspressen från början och därför blir lättade när det bara är några småfel, säger hon.

Att inställningen till tidningen ändras när man själv blir intervjuad är även någonting som Kerstin Nilsson har lagt märke till. Trots att hon har gjort mycket personporträtt på utsatta människor är det aldrig någon av dem som har blivit arg på henne i efterhand för hur hon har skrivit.

– Jag försöker vara respektfull. Ibland när jag är ute på jobb blir det nästan som min uppgift att visa att vi kan ta hänsyn. Jag blir ännu mer noggrann för att visa en annan bild och jobbar ännu hårdare för att vi har det ryktet som vi har. Ofta tycker jag att folk blir förvånade över att man visar hänsyn och att man är korrekt.

En av de yngre personerna uttryckte den bland våra intervjupersoner ovanliga åsikten att hon hade högre förtroende för Aftonbladet än för medier i allmänhet, och tog i stället gratistidningar som exempel på oseriösa medier: "Jag har mer förtroende för Aftonbladet, Expressen och DN än för Metro och City."

Bland våra intervjupersoner hade något fler av de som själva tagit kontakt med tidningen ett mycket eller ganska högt förtroende för tidningen än de som blivit kontaktade – 89 procent mot 63 procent.

En annan skillnad vi märkte var att 88 procent av kvinnorna mot 65 procent av männen uppgav att de hade mycket eller ganska högt förtroende för medier i allmänhet.

Lisa Mattsson

Makten över intervjun

Vi frågade intervjupersonerna om det som de själva tyckte var viktigt kom med i artikeln. Det tyckte nästan alla. Dessutom hade de nästan allihop varit med i media förut.

De allra flesta i vår undersökning ansåg att det viktiga i det de sa under intervjun också kom med i tidningen helt och hållet eller ganska mycket. Sex personer tyckte att det viktiga inte kom med i särskilt stor utsträckning och endast en person att det viktiga inte alls kom med.

Med utgångspunkt i Westerståhls objektivitetsmodell kan detta tolkas som att idealet om relevans i hög grad uppfylls.

Av de som inte tycker att det viktiga kom med tycker en del att det handlar om att vissa uppgifter utelämnats som gör att texten blir felaktig.

”Det går aldrig ihop att betala med rörlig ränta till en eluppvärmd kåk. Det var det viktigaste jag hade att säga och det ströks.” säger en person som intervjuats som case i en artikel om höjda elpriser. En annan tycker att *”Vi pratade om så mycket och väsentliga delar fattas.”*

Två av intervjupersonerna menar att problemet ligger i att journalisten hade bestämt vinkel på sin text redan innan intervjun och därför inte tog till sig vad de sa.

”Journalisten hade en väldigt bestämd uppfattning om att jag skulle slå tillbaka mot marknadsdomstolen, det var det han ville skriva, han hade den vinkeln som han ville ut med och så blev det. Det är ju min uppfattning som ska återges men det spelar inte så stor roll vad jag säger, de vill göra artikeln läs- värd. Att ge en nyanserad bild är helt ointressant.”

”Det var en påstridig journalist som ville skriva artikeln med just den här vinkeln och därför ställde en ledande fråga och lade orden i munnen på mig.”

Anders Sahlstrand skriver i sin avhandling *De synliga* att en del journalister använder sig av källan som *”buktdocka”*¹. Med det menar han att journalisten redan vet vad han eller hon söker och snarare använder källan för att iscensätta det än för att få ny kunskap. Även Åse Höijer på Laholms tidning har stött på detta förhållningssätt.

Hon menar att det framför allt är unga journalister som använder sig av det.

– Ofta vill de veta vilken vinkel redaktionschefen har tänkt sig innan de åker ut på jobb. Då har de en klar tes om vad intervjupersonen ska säga och vad det handlar om redan innan de träffat personen. Kan man inte vara förutsättningslös förlorar man mycket, och går du ut på ett jobb och har bestämt rubrik och vinkel innan du åker ut gör du inte ett bra jobb. Det vet du när du kommer hem, inte när du åker ut!

Andra kommentarer från våra intervjupersoner uttrycker missnöje men samtidigt förståelse för att makten över intervjun till stor del ligger hos journalisten. *”Längre utläggningar som jag tyckte var viktiga kokades ner till två meningar. Men det är ju inte jag som har köpt texten.”* säger en av dem.

Kerstin Nilsson som är journalist på Aftonbladet menar att hennes och intervjupersonens intressen ibland krockar, och att problemet är störst när hon intervjuar politiker och näringslivspersoner.

– Men det spelar ingen roll sen när man skriver. Tycker inte jag att det är intressant så tar jag inte med det, då kan ju de stå där och tjata, säger hon.

Torsten Thurén skriver i sin bok *Ljusets riddare och djävulens advokater* att det är självklart att det är journalisten och inte den intervjuade som gör urval och bestämmer vinkel på artikeln, bland annat för att intervjupersonen ofta har helt andra intressen av publiciteten. *”Men detta inser inte alla som intervjuas”*, skriver han.² Frågan är om alla journalister inser det. En av våra intervjupersoner antyder att så inte är fallet. *”Jag är så erfaren så jag ser till att styra oavsett vad reportern frågar om.”* säger hon.

Erfarenheten av att ha förekommit i media tidigare delar hon med alla utom fem personer i vår undersökning. De flesta, 71 procent, har intervjuats många gånger. I Dagens nyheter hade nästan alla, 88 procent, varit med

i media många gånger tidigare. I Aftonbladet hade exakt hälften varit med många gånger och i Laholms tidning 57 procent.

– Det blir lite rundgång. Det är ofta så att man letar på nätet och så kommer det upp någon som varit med i någon artikel tidigare. Nackdelen är att det blir en och samma bild som kommer fram, fördelen att de vet hur det går till och vågar prata, säger Kerstin Nilsson.

Kristoffer Örstadius på Dagens Nyheter är mer förvånad över att så många i hans tidning varit med i media tidigare. Han berättar att han ofta är kreativ när han ska hitta intervjupersoner.

– Jag hittar dem via bloggar, facebook, kompisars kompisar. En gång skulle jag ha tag på en vanlig familj i Hallsberg, då ringde jag igenom hela telefonkatalogen tills jag hittade en, säger han.

På en liten lokaltidning som Laholms Tidning är förutsättningarna lite annorlunda när man ska hitta intervjupersoner, menar Åse Höijer som arbetar där.

– Delvis har vi en bank med intervjupersoner, men vi har inte så många att välja på. Ska man prata om potatis så finns det någon som är ordförande i potatisodlarföreningen. Man kan inte välja och vraka.

Inom journalistikforskningen pratar man om att det finns ett nyhetsnät. Det innebär att personer som har visat sig platsa i en nyhetstext genom att kunna uttrycka sig på rätt sätt kontaktas om och om igen. Ofta är det högt uppsatta personer inom politik och näringsliv som har ett eget intresse av att medverka i media, skriver Anders Sahlstrand, och enligt honom handlar det om att det både är billigare och ses som mer trovärdigt att bli om-

nämnd i en tidnings redaktionella material än att själv annonsera. Därför lägger politiker och företag vikt vid att lära sig olika strategier för att nå ut med sitt budskap i media, så kallad medieträning.³

Sahlstrand skriver att personer som vill in i media utövar ett tryck på journalisten och att det "kan antas att utbudets kvalitet påverkas av i vilken mån journalisten kan etablera ett oberoende från detta tryck"⁴.

I Thuréns undersökning av ett antal svenska journalisters yrkesetik menar de flesta att det är ett problem att "lättillgängliga och lättpratade personer ständigt intervjuas"⁵. Thurén refererar till massmedieforskaren Odd

Raams begrepp ordförandemakt, vilket betyder att medierna i praktiken bestämmer vilka som ska ha yttrandefrihet genom att låta dem uttala sig, och på samma sätt vilka som inte ska ha det.⁶

Kristoffer Örstadius menar att det ur en journalistisk synvinkel både finns fördelar och nackdelar med att källor är medievana.

– Ibland är det lättare, man får korta och klatschiga svar. En gång gjorde jag en intervju med Göran Hägglund precis före pressläggning. Jag hade bara tid att prata en minut och han var helt med på det, gav korta svar och pratminus som bara gick att slänga in i texten. Men ska man skriva något kritiskt så är det jobbigt om personen är medevan och försöker styra intervjun genom att inte svara på de frågor jag ställer, säger han.

Intervjupersoner som är insatta i medielogiken verkar alltså på samma gång vara ett problem och en tillgång. En negativ effekt är som tidigare nämnt att det leder till att samma källor återkommer. Enligt Sahlstrand skulle den mest effektiva lösningen på detta problem vara att

”
Ska man prata om potatis så finns det någon som är ordförande i potatisodlarföreningen. Man kan inte välja och vraka.

”

Alla politiker är hopplösa att intervjua eftersom de aldrig svarar. Det gör ju att vi inom media måste utvecklas.

sprida medieträning, eller källstrategier som han kallar det, till fler grupper i samhället. Han menar att detta rentav är en förutsättning för demokratin. "Kunskaper om hur man som källa kan vinna inflytande över nyhetsflödet är en rättvisefråga [...] Att sprida kunskaper om källstrategier i samhället kan därför vara ett sätt att lösa problemet med den bristande tillgängligheten till nyhetsmedierna." skriver han.⁷

En fördel med att människor är medietränade som både Sahlstrand och de journalister vi har intervjuat ser är att det tvingar journalisterna att utvecklas och bli skickligare på att ställa vassa frågor.

– Alla politiker är hopplösa att intervjua eftersom de aldrig svarar. Det gör ju att vi inom media måste utvecklas, säger Kerstin Nilsson.

En effekt av att samma personer intervjuas är att de får någon typ av relation till journalisten. Larsåke Larsson som har undersökt relationen mellan kommunpolitiker och journalister kom fram till att de flesta av dem tyckte att de hade en god relation och att de hade ömsesidig nytta av varandra.⁸

Att detta inte är helt oproblematiskt resonerar Torsten Thurén om. Han skriver: "För många journalister, särskilt på mindre orter, är det största integritetsproblemet varken ideologiskt eller ekonomiskt, det är personligt. Journalisten intervjuar samma personer dag efter dag, ofta umgås han också med dem privat. Han känner därför ett personligt behov att ha drägliga relationer till kommunpolitiker och företagare, och detta i sin tur får honom att hålla inne med kritiken."⁹

Ase Höijer på Laholms Tidning håller dock inte med om att den nära relationen till kommunpolitiker är problematisk, åtminstone inte för egen del.

– Det beror på hur mycket ryggrad du har själv. Det är viktigt med integritet och jag tror inte det är nyttigt att bli en megafon, varken för sin redaktionschef eller för

politiker, säger hon.

Hennes egen relation till kommunpolitikerna menar hon bygger på förtroende. Det gör att politikerna ibland säger saker till henne off the record, som hon inte kan använda med en gång men kanske i framtiden.

Susanne Wigorts-Yngvesson har i sin avhandling om journalistisk yrkesetik bland annat undersökt journalisters inställning till att ta emot förtroenden. Hon skriver: "Tillit och förtroende tycks kunna skapa både begränsningar och möjligheter. Ett starkt förtroende mellan en reporter och en politiker eller tjänsteman kan ge värdefull information, men om reportern använder uppgifterna riskerar det att skada förtroendet som var anledningen till att hon fick dem från början."¹⁰

Bland journalisterna i Thuréns undersökning varierar uppfattningarna om att ta emot uppgifter off the record. Vissa menar att man inte ska ta emot några förtroenden alls, men de flesta accepterar ändå att ta emot viss information som de inte använder i tidningen.¹¹

Enligt Åse Höijer är detta inte alls ett ovanligt arbetsätt.

– Det är precis så alla journalister jobbar fast de inte erkänner det. Sportjournalisterna sitter i omklädningsrummet och pratar skit med killarna, riksdagsreportrar bor i princip i riksdagshuset och krimreportrar har de mest slaskiga förbindelser med poliser.

Lisa Mattsson

Källor

¹ Sahlstrand 2000:80

⁶ Thurén 1988:51

² Thurén 1988:131

⁷ Sahlstrand 2000:215

³ Sahlstrand 2000:83, 93, 190, 198

⁸ Larsson 1998:107

⁴ Sahlstrand 2000

⁹ Thurén 1988:308

⁵ Thurén 1988:143

¹⁰ Wigorts Yngvesson 2006

¹¹ Thurén 1988:309ff

Att intervjupersoner är medietränade är bra både för dem och för journalister. Det menar Lennart Håkansson som har arbetat i tio år med att lära människor möta media.

”Alla borde medieträna”

Medieträning är ett område som har vuxit sig stort de senaste åren. Ett antal böcker har skrivits på ämnet och för många inom näringslivet och politiken är det en självklarhet att medieträna. Lennart Håkansson berättar att medieträning är ett växande område. Han menar att det var 1970-talets vänstervåg inom journalistiken som ledde fram till behovet.

– Det blev en polarisering i media och fler blev medvetna om att de säger en sak och citeras på ett helt annat sätt. Sen förstod folk att jaha, jag behöver bara förstå hur media funkar för att få ut mitt budskap. Därför blev medieträning större.

När man medietränar lär man sig att paketera sitt budskap så att det passar i en journalistisk produkt. Lennart Håkansson berättar att det för hans kunder antingen handlar om att ta ner ett budskap på jorden, vilket ofta är fallet med chefer för företag som kan vara abstrakta och visionära, eller att lyfta upp det till en begriplig nivå, när det handlar om experter med detaljerade kunskaper om ett visst ämne.

– Jag tror att de allra flesta journalister uppskattar att träffa en medietränad människa, annars blir det lätt en ineffektiv och jobbig intervju utan fokus.

Att lära sig förstå hur medier fungerar och hur journalister arbetar är också en viktig del av medieträning enligt Lennart Håkansson, som menar att det är mindre risk att bli felciterad om man är medietränad.

– Journalister vill berätta en intressant historia och skapa dramatik. Därför vill de gärna tvinga ut folk på spekulationsspår, få dem att prata om saker som de inte vet säkert och då lär vi dem att inte säga något alls.

Att de metoder Lennart Håkansson lär ut på sina kurser skulle innebära några direkta nackdelar för journalister eller göra det svårare för dem att göra sitt jobb tror han inte. Däremot menar han att det kan tvinga dem att bli skickligare på det de gör.

– Om man är en dålig journalist kan man naturligtvis bli väldigt manipulerad av en medietränad människa. Men en medietränad människa kan också få en dålig journalist att verka bra.

Han tror inte heller att man kan komma undan relevanta kritiska frågor genom att vara medietränad, däremot

Lennart Håkansson,
Cohn & Wolfe PR och kommunikation

mot kan man lära sig att få ut det man själv vill ha sagt på ett mer effektivt sätt.

– Det är upp till journalisten. Du kan inte styra vilka frågor du får, men du kan lära dig att välja dina svar lite mer aktivt. Du kan också lära dig att styra intervjun så att den handlar om för dig relevanta saker.

Att få berätta det man själv tycker är viktigt i media tycker han är en självklarhet, och något som alla borde få lära sig.

– Medieträning borde ingå i gymnasieutbildning och högskoleutbildning. Alla bör veta hur de ska presentera sitt budskap.

Lotta Hohner

Försäkring slår tillbaka mot KO

Moderna Försäkringar kritiserar Konsumentombudsmannen som ska driva bolaget inför Marknadsdomstolen för att pröva om deras produktskadeförsäkringar är skäliga. KO kritiserar bland annat att försäkringar som är femåriga inte kan omprövas av kunden.

Benito Guiance, affärsområdeschef för produktförsäkringar Moderna Försäkringar som är gigantens försäkringsbolag, säger att kunden kan säga upp försäkringarna och försvarar utlösningen.

–Det här har varit praxis under trettio år på marknaden. Jag har aldrig varit med om att kunder klagat på att de kan teckna en försäkring för flera år direkt. Tvärtom vill de ha långa försäkringar för exempelvis tv-maskiner och tv-apparater, säger han.

KO är också kritisk till att medlemmar inte betalas tillbaka vid tvångsaktörelse.

Emmas ändrade lagen

När Emmas kompis dog i en överdos av narkotika startade hon en internetkampanj mot narkotika. Resultatet: Lagen ändrades och dödsdrogen DXM narkotikaklassades. – Jag ville inte känna mig som en i mängden och bara se på när folk dör. För tre år sedan dog en av Emma Sulkakoskis 20 vänner av en överdos av narkotika.

”Man måste brinna för att nå framgång”

ur: Laholms Tidning 19/10 och 20/10 2010, Aftonbladet 22/10 2010, Dagens Nyheter 20/10, 21/10 och 22/10

Skolgården ska övervakas

BEVAKNING. Övervakningskameror sätts upp på Östra Karups skola

ÖSTRA KARUP Snart sätts kamerorna upp. De som vistas på Östra Karups skolas skolgård riskerar att spelas in på band. – Droppen var i somras, när någon försökte elda upp en bänk bredvid huvudentrén, säger rektorn Bo Tengqvist.

är en bra idé. Bara de senaste åren har jag gjort tio till tjugo anmälningar om vandalisering på skolgården. Det som fick droppen att rinna över var i somras. Då började någon elda på en träbänk som stod utanför huvudentrén och lågorna låg emot huvudväggen, säger rektorn Bo Tengqvist.

Hanna Paulsson som går i skolan fyra på Östra Karups skola leker ibland på platsen efter skoletid. Hon tycker att det kommer att kännas läskigt, men verkar ta det hela med ro.

– Då får jag väl göra några konstater framför kameran! Men jag tycker att det är bra, för de som förstörde kommer kännas sig läskigt och låta bli. Och de som inte gör det, kommer nog inte tänka på kamerorna, säger hon.

Bästads kommun planerar även att söka tillstånd

Inom kort kommer tre områden av Östra Karups skolas skolgård att övervakas av lika många övervakningskameror. Det som händer vid huvudentrén, under idrotshallens tak samt källarplanet invid fri-

Skolans område har varit ett tillhåll för ungdomar. Något rektorn inte har något emot i sig. Men för att stoppa vandaliseringens risker nu alltså de som är här efter skoletid att bli inspelade.

M svarade med kopia av SD-text

När Moderaterna i Botkyrka svarade på ett departementsförslag om flyktingar formulerade de sig nästan identiskt med en text i Sverigedemokraternas principprogram. – Det är en tillfällighet att det blev så likt, säger Jimmy Baker (M).

I veckan svarade kommunstyrelsen i Botkyrka på ett departementsförslag om att även invandrare som inte är flyktingar ska få gå en introduktion till det svenska samhället när de kommer till kommunerna. Moderaterna valde att skriva ett eget svar. Svaret finns ett stycke som är väldigt likt Sverigedemokraternas principprogram. Kommunrådet Katarina Berggren (S) studsade när hon såg det.

– Det jag läser i Moderaternas yttrande gör mig väldigt bekymrad. Det här mönster finns i Europa, att konservativa partier valt att använda samma språkbruk som främlingsfientliga partier, säger hon. Moderaternas starke man i Botkyrka, Jimmy Baker, blir förvånad när DN läser upp styckena. – Det där var inte bra. Hade vi vetat att Sverigedemokraterna skrivit så där så hade vi uttryckt oss annorlunda, vi vill inte bli förknippade med dem, säger han.

Personerna bakom pratminusen om sin relation till media

Vi valde ut sex personer av de som svarat på vår enkät och gjorde djupare intervjuer. De kom från olika av våra kategorier – en politiker, en forskare, en näringslivsperson, en polis, en privatperson och en övrig yrkesperson. Det ledde till samtal om mediedrev, om schabloniseringar och om hur media kan användas för att skapa förändring.

Text och foto: Lotta Hohner och Lisa Mattsson

Ungdomar vågar tipsa polisen

Vännens död blev startskottet till att förbjuda narkotikadrogen DXM

så långt som till att testa drogerna, säger hon. Men arbetet var oorganiserat och det var egentligen först efter en manifestation för den avlidne vännen, som det tog fart på riktigt. Tv-intervjuer – Jag tror vi fick

och negativa reaktioner. De som hade hållit på med DXM var så klart mindre glada av att se mig, men många hade vännar som var på väg in i missbruk och för dem tror jag budskapet var viktigt. "Vi räddar liv" I dag läser Emma beteendevetenskap på Linköpings universitet. Det har gått två år sedan DXM narkotikaklassades, men engagemanget mot droger lever

altjänst och skolans ska samverka för att stävja n på skolan.

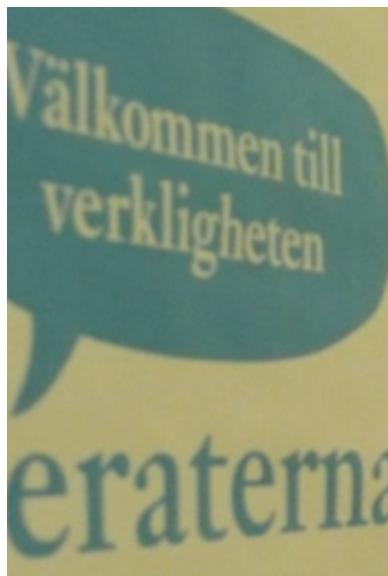
skadegörelsen på kommunens skolor har gått i vågor. Förre året utsattes Veingeskolan för mycket skadegörelse. I år har Lagaholmsskolan och Osbecksgymnasiet ihop med Vallbergskolan drabbats värst.

– I centralorten finns det mest ungdomar så det är sannolikt kopplat till det och att det varit lite turbulent på skolan, säger Katharina von Sydow. På Veingeskolan jobbade personalen strategiskt för att få stopp på skadegörelsen och till sist lyckades polisen få tag på de som låg bakom. Vilket resulterat i att skadegörelsen nästan försvunnit från skolan.

Ingrid Tallgren-Andersson, direktör i kommunens ungdomsarbete, vill ta reda på om kommunen ska förbjuda narkotikadrogen DXM. Bild: Lotta Hohner

och är de övergivna. Alla berättar de om hur de varit utsatta för narkotika, säger Ingrid Tallgren-Andersson. ... En månad senare narkotikaklassades drogen. – Det kändes underbart att det gick så fort, mycket trott. Sen trodde jag faktiskt inte att vårt arbete skulle göra så stor skillnad, ... "Vi räddar liv" I dag läser Emma beteendevetenskap på Linköpings universitet. Det har gått två år sedan DXM narkotikaklassades, men engagemanget mot droger lever ... skadegörelsen på kommunens skolor har gått i vågor. Förre året utsattes Veingeskolan för mycket skadegörelse. I år har Lagaholmsskolan och Osbecksgymnasiet ihop med Vallbergskolan drabbats värst. – I centralorten finns det mest ungdomar så det är sannolikt kopplat till det och att det varit lite turbulent på skolan, säger Katharina von Sydow. På Veingeskolan jobbade personalen strategiskt för att få stopp på skadegörelsen och till sist lyckades polisen få tag på de som låg bakom. Vilket resulterat i att skadegörelsen nästan försvunnit från skolan.

”Man kan aldrig vara kompis med en journalist”

En dag i mitten av oktober ringer telefonen hos Jimmy Baker, moderat kommunalråd i Botkyrka. Det är en journalist på Dagens Nyheter som undrar varför ett stycke i en text Jimmy undertecknat om flyktingmottagande är identiskt med några formuleringar i Sverigedemokraternas principprogram. Snart ligger rubriken ”M kopierade SD” på förstasidan på DN.se och mediedrevet är igång.

– Den helgen var jag inte ute särskilt mycket, det kändes så fruktansvärt pinsamt. Jag tror inte människor förstår vad ett mediedrev är, hur dåligt man mår. Man är otroligt ensam och ingen utom presschefen vill prata med en. Jag kände att det är på grund av mig som partiet svartmålas i hela Sverige.

Vi sitter i det ljusgröna kommunhuset i Botkyrka, söder om Stockholm. Jimmy dricker te ur en pappersmugg med texten ”nya moderaterna” och berättar om sitt arbete med att sätta partiet på kartan i kommunen. Han beskriver känslan av att förtroendet han byggt upp hos väljare och partikamrater nu är raserat. Att personer med hög position som tidigare ville ha hans synpunkter nu vänder sig till andra. Att hans aktiekurs sjunkit.

– I fem år har jag inte haft ett privat liv, jag har jobbat jättehårt och när drevet kom kändes det som att allt det bara var nerspolat i toaletten. Allt man har jobbat för är bara borta.

Jimmy är 35 år och var med i Moderata ungdomsförbundet på 90-talet. Sedan var han borta från politiken under några år då han fick barn och jobbade med marknadsföring. 2004 började han arbeta politiskt igen och har sedan dess blivit ett känt ansikte i Botkyrka, bland annat genom att använda sig av media.

– Rätt orkestrerat kan media spela en stor roll i att få fram ett budskap eller sätta igång en debatt. Varje gång man är med i media blir man ju mer känd. Och som politiker tycker jag att det är ens skyldighet mot medborgarna att ha en dialog med dem och föra ut information.

Förutom traditionell media använder sig Jimmy mycket av flygblad, och han bloggar och twittrar. Inför valet var han med och gjorde Moderat-tv som var ett pratprogram med olika gäster. Genom att kombinera projektet med traditionell media lyckades de lansera en nyhet som fick stort genomslag, näm-

ligen att flera miljöpartister bytt sida till Alliansen i Botkyrka som är Maria Wetterstrands hemkommun.

– Det gick till så här att jag och Schlingmann sitter och fikar och så tar han upp sin mobiltelefon och ringer till Niklas Svensson och säger: ”Helsida i Expressen imorgon”. Niklas Svensson ringer upp och är väl lite sur för att Schlingmann vill bestämma vad som ska vara med i tidningen. Schlingmann säger: ”Det skulle vara kul om du kunde gräva lite i det här”. Det här var precis i början av en valrörelse, det var en politisk nyhet och det rädde lite nyhetstorka. Han ringde i det läget en journalist som han vet är het på gröten. Det beror ju helt på graden av seriositet på nyheten. Har man en sensationsnyhet så ringer man Niklas Svensson eller Lena Mellin.

Trots obehaget att vara utsatt för ett mediedrev upplevde Jimmy ändå att de stora tidningarna rapporterade seriöst om händelsen med texten som liknade SD:s.

– I Aftonbladet var jag till exempel inte helt rätt citerad, då ringde jag och sa att jag blivit missförstådd och de rättade det utan problem. Där upplevde jag att det var proffsigt. Även DN-artikeln var bra, det framgick att jag inte uppsåtligt kopierade SD:s text.

Problemet är i stället enligt honom att bloggar och journalister på mindre redaktioner bara har andra tidningar som källor och att sakfel då lätt får stor spridning.

– Det är som att leka viskleken, det som kommer fram i slutändan är något helt annat än det man verkligen har sagt.

En sak som Jimmy tycker saknas i journalistkåren är en hederskodex. Med det menar han att politiker ska kunna berätta saker för dem som de inte vill ska komma ut och lita på att de inte skriver.

– Det finns ju meddelarskydd för vanliga medborgare. Jag tycker att man även som politiker ska kunna lita på en journalist, men jag har lärt mig att man inte kan det. Även om man är kompis med en journalist vid ett tillfälle så kan den vara ens värsta fiende nästa gång. Jag hade en jättebra relation med en kille på TV4 innan och sen i drevet var han den som var värst av alla.

”Jag har extremt bra relation till media”

Det är novemberkväll och Ingrid Tollgerdt-Andersson har åkt upp till Göteborg från Rammsjöstrand i nordvästra Skåne för att föreläsa om sin nya bok ”Passion – nyckeln till framgång” på ett litet bokcafé vid Kapellplatsen.

Hon är doktor i ekonomisk psykologi på Handelshögskolan i Stockholm, där hon disputerade 1989 om framgångsrikt ledarskap hos svenska börsbolag. När hon var klar med avhandlingen ringde hon själv upp Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet och tipsade dem om den.

– Jag är inte blyg. Det där med Jante gillar jag inte alls, säger hon.

Det blev stora rubriker och dörren till media var öppnad. Fler och fler tidningar hörde av sig och ville skriva om Ingrids forskning.

– Det är en skjuts på vägen att komma ut i media och jag ska inte sticka under stol med att det är positiv reklam. Det är viktigt för varumärket att man syns, att människor läser om min forskning och tänker ”det här verkar spännande”. Sen har det alltid varit viktigt för mig att forskningen kommer ut till vanliga människor.

Ingrid beskriver sin relation till media som extremt positiv. Hon får alltid läsa artiklarna innan de publiceras och hon har inga negativa erfarenheter alls, varken av att omskrivas i tidningar eller intervjuas av journalister.

– Jag tycker ofta att jag får bra samtal med journalister, de

är kreativa och begåvade människor. Dessutom är de väldigt seriösa, många av dem har läst boken och är intresserade av forskningsresultaten. Sen tycker jag att det är väldigt hög kvalitet på artiklarna, de brukar vara välskrivna.

Enda gången hon känt sig skeptisk till att ställa upp på intervju var när en kvällstidning ringde.

– Men det blev jättebra där också!

Pressmeddelanden skriver hon själv och när hon har skickat dem ringer hon ofta upp redaktionerna som hon tycker borde skriva om henne.

– Enda sättet att få som man vill är att säga vad man vill. Och de kan ju inte veta att rapporten finns om jag inte talar om det, säger hon.

Enligt Ingrid har journalistiken en viktig roll i att vaska fram saker bakom kulisserna. Men själv har hon ingen erfarenhet av kritiska frågor och granskande journalistik.

– Min forskning är ju inte så kontroversiell. Samtidigt är det ett spännande ämne jag håller på med, som är tacksamt att skriva om – vem vill inte bli framgångsrik?

Någon medieträning har hon inte, och hon har aldrig upplevt att hon saknat det i sitt möte med journalister.

– Jag försöker bara vara mig själv och jag tror att min positiva inställning smittar av sig. Har man en negativ och avvisande inställning när man träffar en journalist så får man det tillbaka.

”Går man emot medielogiken blir man taskigt behandlad”

I ett ljusst och luftigt kontorslandskap beläget mitt på Östermalm i Stockholm hittar man Moderna försäkringar och affärsområdeschefen Benito Guance. Företaget har varit med i media många gånger, ofta i negativa sammanhang.

– Jag bedriver en verksamhet som ofta kritiserar både av konsumentverket och av media. Affärslogik och medielogik är helt motsatt, det som är självklart för oss är dåligt för media. Att vara stor och tjäna pengar till exempel, det ses som något skumt i media.

Benito menar att det är viktigt för ett företag att synas i tidningar, radio och tv, men att han i sitt nuvarande jobb sällan haft någon nytta av media.

– Jag har ingen direkt nytta av media i det här jobbet men har haft det tidigare. Att använda media blir ett allt viktigare grepp i marknadsföringen, i byggandet av ett varumärke – att man förknippas med positiva egenskaper. Det är svårt för oss eftersom försäkringsbolag per se är bad guys i media.

Just medielogiken och de roller man tilldelas som intervjuobjekt är något som han återkommer till flera gånger.

– Ofta när jag blir intervjuad så har de redan bestämt sig för vad de ska skriva och så vill de bara passa in mig i den mallen. Journalister vill skapa en tankefigur – jätten gluff-gluff mot lillen, David mot Goliat. Journalister är duktiga dramaturger och det är inte förvånande att så många journalister blir författare. De vill skapa en story och ett sammanhang som ibland inte ens finns.

Att helt vända sig ifrån media och sluta ställa upp på intervjuer är inte ett alternativ menar Benito.

– Det går inte att etablera en direktrelation med kunder eller investerare idag, man är hela tiden beroende av den mediebild som finns. Och att inte uttala sig är att bli betraktad som skyldig, säger han.

Det man som företag kan göra är enligt honom att medieträna och försöka skapa en god relation med journalister,

något som han tycker att han lyckats med på tidigare arbetsplatser.

– I takt med att man blir större etablerar man kontakt med ett antal journalister som man läcker lite till, gör en nyhet av något som egentligen inte är det. Då får de reda på grejer före andra och man själv får ut sitt budskap. Det är ett samspel, man har nytta av varandra.

Benito har fått en del medieträning genom sina arbetsplatser. Han berättar att det handlar om att lära sig ett antal tekniker för att föra ut den bild man själv vill, och att lära sig att undvika att svara på frågor av typen ”slår du fortfarande din fru?”.

– Det är viktigt att tänka ut innan vad det är för budskap jag vill ha ut, oavsett vad de frågar. Allt det där funkar jättebra i direktsändning, men är fullständigt meningslöst så fort det klipps. Man får lära sig en massa tekniker som inte alls funkar i skriven text där man hamnar i sammanhang man inte känner igen. Ibland blir man lurad, de säger att det ska handla om en sak och så handlar det om något helt annat.

Att hitta sina uttalanden i en artikel med en vinkel som man inte känner igen är något som Benito varit med om flera gånger. När DN nyligen publicerade en artikel om hans verksamhet så hade han en lång mailväxling med journalisten som skrev den för att han inte var nöjd med hur han hade blivit citerad. Mailväxlingen avslutas med att journalisten skriver ”vi ser olika på det här”.

– Vi kan väl för fan inte ha olika uppfattning om vad jag menar? säger Benito.

Han säger att han väldigt gärna hade velat läsa artiklar där han uttalar sig innan de publiceras, men att det i princip är omöjligt att få göra.

– Man får aldrig läsa hela artiklar, du får bara läsa dina egna uttalanden. Rycks saker ur sitt sammanhang kan man framställa vem som helst som en jävla lunatic.

”Allt som skrivs om polisen ska inte vara positivt”

Katharina von Sydow är polis i Laholm och tycker att det är viktigt att polisen syns i media.

– Det gör folk medvetna om vårt arbete, att vi är en del av samhället och inte anonyma, säger hon.

Dagen då vi möts är det Katharinas tur att sitta i polisstationens reception, eftersom receptionisten har fått sluta på grund av besparingar. Katharina började jobba som polis redan när hon var 22 år. Nu är hon 44 och har varit två år i Laholm. Innan dess arbetade hon på olika platser i Skåne och har också vidareutbildat sig inom psykologi och pedagogik. I Laholm jobbar hon bland annat brottsförebyggande med ungdomar och håller utbildningar i ansvarsfull alkoholhantering och grannsamverkan. I sitt jobb har hon mycket kontakt med journalister.

– Det är vanligt att vi ringer upp tidningarna och säger att nu har vi det här projektet på gång. Media kan ju inte veta vad jag gör så det handlar om att jag måste vara transparent. Sedan får media göra nyhetsvärderingen.

En bra upplevelse hon har haft av media var när tidningen ena dagen uppmärksammade polisens arbete mot villainbrott och dagen efter hade ett tillslag de gjorde på förstasidan.

– Det blev en bekräftelse för folk att polisen verkligen satsar när vi säger att vi gör det och faktiskt griper folk. Det ökar förtroendet och viljan att tipsa. Och utan tips skulle vi stå oss ganska slätt.

Det som kan vara negativt menar hon är om tidningen skulle skriva något som försvårade en förundersökning, som att publicera namn på misstänkta. Men det har aldrig hänt henne personligen.

Katharina anser att bilden journalister har av polisens arbete varierar, och menar att vissa har en onödigt skeptisk inställning.

– Många journalister kan ha negativa glasögon på sig när de tittar på polisen. Det tycker inte jag är bra, jag tycker att man ska vara så objektiv som möjligt. Ibland fokuserar de på sensationsskriverier och väljer vissa vinklar för att sälja lösnummer.

En incident då Katharina blev felciterad i början av karriären gjorde att hon sedan krävde att få läsa alla artiklar innan de publicerades. Det har hon slutat med nu.

– Jag har märkt att det blir rätt, det som står stämmer i stora drag. På en liten ort som den här har man förtroende för varandra, det blir ju så. Sen är ju inte allt positivt som skrivs om polisen och det är ju inte meningen heller. Media ska ju granska.

Om Katharina fick önska skulle hon alltid bli helt korrekt citerad men hon har förståelse för att det som står oftast skiljer sig lite från det hon har sagt till journalisten.

– Det är ju en annan som tolkar vad jag säger och då blir det inte hundra procent rätt. Men det viktiga är ju att inte felet är så stort att jag inte känner igen mig i det jag säger. Och jag vet ju själv när jag håller förhör att det inte är så lätt att uppfatta allt till hundra procent. Jag antecknar och så läser jag upp det jag har skrivit, då är det ju ofta något jag har missuppfattat. Så det är förståeligt.

Katharina har inte gått någon utbildning i att möta media, men hon vet att det finns en utbildning som hennes chef har gått. Däremot har hon fått flera lärdomar genom sina kontakter med journalister under åren.

– Jag har lärt mig att vara tydlig, att tänka efter vad det är jag vill få fram. Och att media är viktigt och har ett väldigt genomslag. Det är många som kommenterar när det har varit en artikel.

”Media vill ha snyfthistorien”

Det som intervjupersonen vill prata om stämmer inte alltid med det journalisten vill skriva. Och gränsen för hur personlig någon vill bli respekteras inte alltid. Det vet Emma Sulkakoski, 20 år, som har intervjuats i en mängd olika tidningar de senaste åren.

Anledningen till att Emma förekommit i media är ett upprop för att narkotikaklassa drogen DMX som hon och några vänner startade efter att deras kompis dött av drogen.

Att gå ut i media var från början ett medvetet val för att sprida information om kampanjen. Första kontakten togs genom att Emmas mamma som är PR-konsult skickade ett pressmeddelande.

– Sen spred det sig som en löpeld. Och på grund av att vi spred det i media blev drogen narkotikaklassad, så vi fick ju som vi ville. Vi hade aldrig fått ihop så många namnunderskrifter utan media, och sen arbetar politiker snabbare när de har press på sig också, säger Emma.

Emma berättar att hon flera gånger har blivit osams med journalister, eftersom de vill få henne att prata om sin döda vän medan hon vill fokusera på sitt arbete mot drogen.

– Sen blir de surare och surare när de märker att man inte ger sig. De vill ha en så spännande artikel som möjligt medan jag vill hålla det personliga långt ifrån, så våra intressen krockar. De vill ha snyfthistorien för att den säljer. Jag vill inte ge dem den för det hände för längesen och hans familj tycker att det är jobbigt. De borde acceptera det, de har redan fått gott om det där.

Hon har inte märkt någon större skillnad i hur olika medier bemöter henne utan menar att det mest handlar om att olika journalister betar sig på olika sätt. Därför finns det vissa enskilda journalister som hon aldrig skulle ställa upp på en intervju för igen, men inte någon specifik tidning.

– Det jobbar så många journalister på alla tidningar och alla är olika. Visserligen försöker alla journalister få skriva snyfthistorien, skillnaden är att vissa accepterar när jag säger nej medan andra försöker tjata sig till det. Det är lite obehagligt att bli tjatad på av någon man inte känner och neka och neka och neka.

Att säga nej är något som Emma tycker är lättare nu när hon är van att bli intervjuad. Hon tycker också att hon har övat upp språket och lärt sig att säga rätt saker och släppa ut rätt mängd information.

– Numera vet jag vad jag kan vänta mig när jag ska bli intervjuad och har fått mer skinn på näsan, säger hon.

Bilden Emma har av media har inte direkt ändrats genom hennes medverkan, men hon har fått en delvis ny bild av journalister.

– De är lite mer oorganiserade än jag trodde. Jag får känslan av att många journalister är konstnärssjälar som har frågorna nedklottrade på ett skrynkligt papper som knappt de själva kan läsa.

En gång har Emma varit med om att bli direkt felciterad, att en tidning skrev något som hon inte alls hade sagt. När hon såg det hade hon mycket annat att tänka på och ryckte bara på axlarna, men i efterhand har hon blivit irriterad.

– Det är väldigt fullt att lägga ord i munnen på någon. Men jag sa väl inte det de ville helt enkelt.

Trots det tycker Emma att artiklarna i stort sett har gett en korrekt bild, men hon har reagerat på att alla har samma vinkel.

– Alla artiklar är väldigt likadana oavsett om de tar mina citat eller hittar på egna. Alla ställer samma frågor och skriver likadant så jag har slutat gå och köpa tidningen. Om de skrev något helgalet skulle nog någon berätta det för mig.

”Jag har alltid velat påverka”

Bo Tengqvist är 64 år och har tagit bilen till Laholms järnvägsstation klockan sju på morgonen för att möta oss i mörkret. Innan han ska vidare till skolan i Östra Karup där han de senaste sjutton åren har jobbat som rektor hinner han prata en stund i bilen på stationens parkeringsplats.

Bo berättar om sitt engagemang i media som startade när han började som lärare i Östra Karup 1987 med att det inte fanns tillräckligt med plats för eleverna på gymnastiken. Det behövdes en idrottshall.

– Då började jag agera och tog kontakt med tidningarna för att de skulle skriva om det. Jag har haft rätt mycket kontakt med media faktiskt. Jag har alltid varit en sån människa som vill påverka, säger han.

Efter att Bo jobbat med frågan i tio år fick skolan äntligen sin idrottshall.

– Och då blev ju det också uppmärksammat i tidningen.

När det händer någonting på skolan brukar Bo alltid kontakta media, om det är jubileum eller om någon politiker besöker skolan. Senast fick tredjeklassarna väldigt bra resultat på de nationella proven och då kom en skolpolitiker på besök och det blev uppmärksammat med en stor artikel.

– Jag tar gärna emot besök för då står det om det i tidningen. Och när förskolan hade jubileum gjorde vi en jättegrej, det kom i tidningen och barnen fick trerätters. Vi skickade upp heliumballonger som sedan hittades i Danmark. Då blev det ännu fler artiklar, fyra artiklar bara om min förskola!

Att tidningen skriver om hans skola tycker Bo är väldigt betydelsefullt. Han menar att det ger både barnen och personalen en känsla av stolthet.

– Jag vet ju att folk läser tidningen och det har faktiskt stått

jäkligt trevligt. Ofta tar de ju kort också och föräldrarna blir jättegglada när de får se sina barn i tidningen.

Alla erfarenheter han har av att vara med i tidningen har varit positiva och därför ber han aldrig om att få läsa artiklarna innan de går i tryck. Han har alltid känt sig korrekt citerad, men menar att det språkliga inte är så noga utan att det viktiga är att budskapet blir rätt. Och det blir det.

– De har gjort bra grejer och ofta har jag tackat dem efteråt för fina reportage, säger han.

En journalist som jobbade under åren då Bo kämpade för idrottshallen fick han särskilt bra kontakt med. När journalisten gick i pension ringde Bo upp honom och tackade för gott samarbete.

– Han blev så jäkla glad. ”Det var det mest oväntade!” sa han. Då hade han ett kort på när idrottshallen invigdes och skickade det till mig i färg, det var väldigt gulligt gjort faktiskt.

En annan del av Bos engagemang i media handlar om att skriva insändare. En fråga som han brukar skriva om är Alliansens sjukvårdspolitik som han själv har drabbats av. En annan fråga handlar om att han vill stoppa bebyggelsen intill ett naturreservat vid havet i Skummeslövsstrand där han bor.

– Där var det en journalist som kontaktade mig efter att jag skrivit insändaren. Jag kunde styra och fick en fin artikel, med foto på mig framför naturreservatsskylten, säger han nöjt.

Nu har han arbetat i två år för att få politiker att sätta upp gatubelysning på en cykelväg i Skummeslövsstrand, bland annat genom att skriva insändare.

– Det är tjuvet som fan. Men det är en rolig liten nöt att jobba med tycker jag.

Sant eller falskt?

En av våra huvudfrågor var om intervjupersoner i dagstidningar upplevde sig korrekt citerade. Vi utgick ifrån de journalistiska yrkesideal som går att hitta dels i de pressetiska reglerna och dels i tidigare forskning där journalister har intervjuats. Sanning och någon form av objektivitet är grundläggande sådana ideal.

Med andra ord frågade vi oss vilka ideal journalisterna själva säger att de ska leva upp till i förhållande till sina källor och hur källorna tycker att de lyckas med det. Ur ett perspektiv kan man säga att de lyckas ganska bra med det. Relativt få tycker att media inte har gett en sanningsenlig bild av vad de sa. Å andra sidan kan man vända på det och säga att en femtedel tyckte att något var osant. Det vi har undersökt är dock hur intervjupersoner *upplever* att de blir citerade. Och de visade sig, liksom journalisterna i tidigare undersökningar, ha olika syn på vad det innebär att bli korrekt citerad.

De allra flesta som tyckte att det fanns skillnader mellan det de sa och det som stod i tidningen var neutralt eller positivt inställda till det. Man kan fundera över olika orsaker till detta. Utifrån enkätcommentarer kan man se olika grupper. En grupp verkar ansluta sig till de journalister som tycker att om bara andemeningen kommer fram så får man ändra i formuleringarna. En annan grupp verkar helt enkelt ha vant sig vid språkliga avvikelser i sina citat och reagerar därför inte på det.

Vad sanningsidealet innebär och hur det efterlevs i praktiken är alltså till stor del en tolkningsfråga. Även den i sig tydliga regeln "*förfalska inte intervjuer*" visade sig vara problematisk när vi synade den närmare. I vår undersökning hade intervjupersoners uttalanden förändrats språkligt och ibland innehållsmässigt, satts in i sammanhang som in-

tervjupersonen i fråga inte hade en aning om och i något fall stoppats in i fel mun. Det verkar inte finnas någon tydlig etablerad norm om var gränsen för förfalskning går, varken bland journalisterna själva eller bland intervjupersonerna.

Vi frågade oss också hur förtroende för media hänger ihop med hur man upplever sig ha blivit behandlad av journalister. I den första meningen i de pressetiska reglerna slås det fast att "*Massmediernas roll i samhället och allmänhetens förtroende för dessa medier kräver korrekt och allsidig nyhetsförmedling*". Där ser man alltså förtroende som direkt kopplat till kraven på allsidighet och korrekthet.

Vi ville titta på detta från två håll. Å ena sidan undrade vi om graden av förtroende påverkade hur man upplevde sig ha blivit citerad, vilket inte visade sig vara fallet i vår undersökning. Å andra sidan undrade vi det motsatta: Påverkar ens upplevelse av att medverka graden av förtroende?

De flesta visade sig ha ganska högt förtroende för medier i allmänhet. I Dagens Nyheter och Laholms Tidning hade de flesta också högt eller ganska högt förtroende för tidningen de själva medverkade i. För Aftonbladet var förtroendet lägre men förändrades i högre grad positivt vid medverkan. Detta tyder på att många var påverkade av symbolbilden av Aftonbladet som en oseriös tidning, och att de då blev förvånade när deras egen upplevelse inte stämde överens med den bilden.

På vissa av enkätcommentarerna verkar det som att man blir mer upprörd över fel i tidningar som man har högre förtroende för – en viss mängd sakfel verkar accepteras i Aftonbladet men när DN stavar ett namn fel eller anger att en person har gått på en annan skola än den har väcker det starka känslor.

Detta stämmer väl överens med Maria Elliots tes om att förtroende handlar om att få det man förväntar sig att få av en tidning.

En annan fråga handlar om vem som överhuvudtaget blir intervjuad. Här såg vi att man dels intervjuade samma *typer* av människor, men också att man faktiskt intervjuade samma *personer* i stor utsträckning – de allra flesta hade varit med i media många gånger tidigare.

Om de tidningar vi har undersökt är representativa verkar det som om medierna inte lever upp till idealet om allsidighet. Våra resultat stämmer väl med Tuchmans teori om *nyhetsnätet*.

Att så många av personerna i vår undersökning tycker att det som står i artikeln är korrekt skulle kunna tolkas som att det journalistiska idealet om sanning i hög grad uppfylls. De djupare intervjuerna ger dock en bredare bild. Här ser man att fler faktorer än korrekt citering spelar in för hur man upplever sin medverkan.

Frågan blir här om sanning egentligen går att förena med den så kallade *medielogiken* som bland andra Anders Sahlstrand har beskrivit som att "mediernas krav på dramatisering tvingar grupper och organisationer i det omgivande samhället till en anpassning av sina budskap. Utan denna anpassning minskar sannolikheten att grupperna alls ska synas i medierna." (2000:159)

Gemensamt för alla vi har intervjuat djupare är att de har ett egenintresse av att medverka i media.

För politikern och näringslivspersonen handlar intresset dels om att föra ut relevant samhällsinformation, dels om att sprida en positiv bild av partiet eller företaget och dels om att bygga ett personligt varumärke och helt enkelt göra karriär. Även för forskaren handlar det om att sprida information och på samma gång göra sig ett namn och få uppmärksamhet för sin forskning. För polisen handlar det dels om att sprida information och dels om att föra

ut en positiv bild av sitt arbete för att få allmänhetens förtroende. För privatpersonen och yrkespersonen handlar det om att föra upp frågor på den politiska dagordningen – förbud mot en drog, skydd för ett naturområde, idrottshall till barnen. Gemensamt för dessa två är också att det handlar om frågor som inte direkt är till gagn för dem själva som personer.

Imötet med media upplever dessa personer att de stoppas in i ett antal olika schabloner, som de hanterar på olika sätt och som dels kan vara negativa och dels positiva för dem.

Politikern Jimmy balanserar mellan schablonbilderna *God politiker* – en kompetent och omtänksam person som gör något bra för invånarna i sitt närområde och *Ond politiker* – i det här fallet i det närmaste en rasist. Den första schablonbilden gynnar i allra högsta grad hans intressen, men gör samtidigt att fallet blir extra hårt när samma journalister stoppar in honom i den andra schablonen. Näringslivspersonen Benito kan i bästa fall ses som en trovärdig informationskälla, men balanserar hela tiden på kanten till att bli "the bad guy", "jätten Gluffgluff" – *Den onda kapitalisten*. Han är också den som säger sig ha minst nytta av att förekomma i media. Privatpersonen Emma vill ha ut ett budskap, men upplever att medierna inte låter henne få det utan att först presentera henne som *Offer* – någon det är synd om. Hon tilltalas inte av rollen och skulle helst slippa den, men accepterar den ändå "för en god sak". Yrkespersonen Bo stoppas in i den för honom fördelaktiga schablonen *Den goda medborgaren mot systemet*. Han säger själv att han tror att hans positiva erfarenheter av att bli omskriven kommer sig av att han försöker göra något bra för andra.

Dessa schabloner är kanske varken sanna eller osanna, utan får ses som konstruerade utifrån en verklighet där dels journalister väljer vilka bitar som ska fogas samman till en bild och dels intervjupersonerna väljer vilka bitar de ska presentera för att hamna i fördelaktig dager, eller för att överhu-

vudtaget komma ut i media. Vårt att uppmärksamma är att alla vi pratade med var mycket medvetna om medielogiken och under vilka förutsättningar de medverkade i tidningen.

Intressant i vår undersökning är att de som befinner sig i maktpositioner i samhället också är de som har sämst erfarenheter av media. Detta stämmer väl överens med Susanne Wigorts-Yngvessons journalistundersökning, där journalisterna visade sig ta betydligt mindre hänsyn till personer i maktposition än till andra. Kanske tyder detta på att journalisterna tar sin granskande uppgift på allvar.

Frågan om hur de journalistiska idealen efterlevs i förhållande till intervjupersoner är komplex och kan inte besvaras med hjälp av vår undersökning. Utifrån de enkätsvar vi har fått och de intervjuer vi har gjort har vi dock hittat en del faktorer som vi anser viktiga att ha med när man analyserar saken. Dels finns frågan om objektivitet som begreppet beskrivs i Westerståhls objektivitetsmodell – det man skriver ska vara sant och relevant, olika sidor ska få komma till tals och det ska vara fritt från värderingar. Denna modell täcker dock inte alla de etiska dilemman som vi har upptäckt i analysen av våra resultat. Det som också behöver diskuteras är enligt oss:

- *Initiativ* – vem ligger bakom att det blir en intervju?
- *Intressen* – vem tjänar på intervjun?
- *Framställning* – på vilket sätt framställs intervjupersonen?
- *Sammanhang* – är intervjupersonen medveten om hur citaten kommer att användas?

Här vill vi fånga en dimension som handlar om vem som "äger intervjun".

I vår undersökning hade ungefär en fjärdedel av intervjupersonerna själva tagit initiativ till intervjun. Vi har inte kunnat dra några slutsatser om vad det har för betydelse, men det är en fråga som skulle

kunna vara relevant att diskutera mer inom journalistiken.

Med intressebegreppet vill vi bland annat problematisera frågan om vem som gynnas av att en intervju kommer till stånd. Är det allmänheten som får viktig information/underhållning eller intervjupersonen som får bra publicitet? Eller en kombination av dessa? En av anledningarna till att vi vill ha med det som en komponent är att nästan alla i vår undersökning tyckte att det viktiga de sa under intervjun också kom fram i artikeln. I tidigare uppsatser där den eller likande frågor har ställts har man tagit det som ett bevis på att journalisterna gör ett bra jobb om intervjupersonerna tycker att det de ville säga kom med i artikeln. Vi menar att det även skulle kunna handla om att en intervju används för att få ut ett budskap som gynnar intervjupersonen, men kanske inte nödvändigtvis den allmänhet som läser artikeln. I Westerståhls obektivitetsmodell finns begreppet relevans med vid sidan av sanning. Frågan vi ställer oss är vem som ska avgöra vad som är relevant.

Med begreppet framställning vill vi komma åt de schabloner som våra intervjupersoner upplever att journalister har använt för att beskriva dem. Dessa förenklingar är dels i läsarnas intresse eftersom de kan göra komplicerade skeenden lättare att förstå, men kan kanske i vissa fall gå för långt och leda till att väsentliga bitar av sanningen undanhålls läsaren.

Sammanhangsbegreppet använder vi för att fånga upp det faktum att man kan vara helt och hållet korrekt citerad och ändå uppleva att framställningen av en själv eller ens åsikter inte är sanningsenlig. Flera av våra intervjupersoner talar om att deras citat har hamnat i för dem okända sammanhang vilket gör att de inte känner sig korrekt citerade, trots att de har sagt det som står i pratminusen. Frågan här är hur väl man lever upp till idealet om sanning om man undanhåller intervjupersonen information om hur en intervju ska användas.

Lotta Hohner och Lisa Mattsson

Till sist...

”Man kan inte avsätta kommunråd varje dag men man kan upphöja en trumpetspelande nioårig kille och visa honom att det han gör är värt att komma med i tidningen.”

Så sa Åse Höijer på Laholms Tidning när vi intervjuade henne. Kanske. I våra anteckningar fanns nämligen citatet i två versioner. En av oss hade skrivit ”fiolspelande elvaåring” istället. Här är det uppenbart att minst en av oss har fel. I det här fallet har det inte så stor betydelse, men det skulle ha kunnat ha det och det visar på hur lätt det är att uppfatta fel under en intervju.

En välvillig tolkning är att journalisten har uppfattat fel då intervjupersonen inte känner igen det den sagt i artikeln. Men det verkar inte alltid vara fallet. Våra intervju personer berättar om journalister som försöker lägga ord i munnen på dem, som stoppar in citat i sammanhang där de inte hör hemma och som förenklar komplicerade skeenden till oigenkännlighet.

Å andra sidan ser vi intervju personer som vet precis vad de ska säga och hur de ska agera för att komma ut med sitt budskap i media. Som ringer upp journalister och beställer löpsedlar, som vet exakt när de ska skicka pressmeddelanden för att få in dem i tidningen och som har lärt sig att undvika att svara på besvärliga frågor.

Som blivande journalister provoceras vi omväxlande av hur lätt det verkar vara att förfalska vad någon säger, och omväxlande av medietränade intervju personer som tycker sig ha rätt att komma ut i media med precis vad de vill.

När vi själva skriver märker vi hur svårt det är att skilja sant från falskt. Självklart är inte en trumpetspelande nioåring en fiolspelande elvaåring. Men hur gör man med alla gråzoner? När man lägger ihop två citat som uttalades vid olika tillfällen. När man tar bort svordomar. Omtolkar det folk säger och skriver det med sitt eget språk i indirekt anföring.

Som journalist har man dagligen sådana dilemman att ta ställning till. Dessutom måste man hela tiden balansera mellan att förenkla och bygga fungerande berättelser och att förvanska genom att låta tankefigurerna stå i vägen för verkligheten. Ofta går man kanske på slentrian och kör på en gammal mall när man beskriver människor eller lägger upp en artikel. Men är det verkligen journalisters uppgift att berätta sagor för allmänheten om den onde, den gode och den som det är synd om?

Abstract

Title: "Personen bakom pratminuset" / "The Person behind the Quote"

Authors: Lisa Mattsson, Lotta Hohner

Purpose: To investigate how the interviewees look upon their participation in three Swedish newspapers.

Questions: Who is quoted in the news? Do the interviewees feel properly quoted linguistically and in terms of content? What is their confidence in the media and has it changed through participation?

Journalism Programme, Department of Journalism, Media and Communication, University of Gothenburg. Autumn 2010.

Supervised by Britt Börjesson

Using telephone surveys we have interviewed 83 people who were quoted in Dagens Nyheter (Sweden's largest daily newspaper), Laholms Tidning (one of Sweden's smallest daily newspapers) and Aftonbladet (Sweden's largest evening paper). The surveys took place during five days in October 2010 (10/18-10/22). The questionnaires contained questions about the article that they had participated in.

208 people matched our criteria. Of those, we have got hold of 83 people, giving a response rate of approximately 40 percent.

We found that women, people without higher education, people under 25 years and over 65 years were under-represented in our material, in relation to the composition of the Swedish population. Over 90 percent of the participants in our study had been quoted in the media before. There are some differences between the local newspaper, the morning newspaper and the evening paper. Laholms Tidning interviewed more people over the age of 65. Dagens Nyheter had more highly educated people than the other two newspapers.

We also found differences between the newspapers regarding how trustworthy the interviewees found them. We found that they had higher confidence in daily morning papers (Dagens Nyheter, Laholms Tidning) than in the evening newspaper (Aftonbladet). Those interviewed in Aftonbladet, however, more often changed in confidence through their participation. Most of them had higher confidence in Aftonbladet after participating than they had before.

Just beneath 50 percent thought they were absolutely correct quoted, that is to say that the words they used in the interview were those that were used in the article. A similar number felt that there were some differences, and three persons that there were significant deviations from what they said. Most of those who said there were some differences did not think that this mattered.

Most of the respondents, 80 percent, felt that there were no substantive errors in the articles they participated in, 20 percent felt that they were misquoted in some sense with respect to the content.

The essay also discusses journalists' relationship to their sources in a broader sense; who has initiated the interview, who controls it and who benefits from it. To be able to discuss these issues, we have carried out longer interviews with six of our informants to get a deeper picture of how their relationship with the media looks like.

Our conclusions have been reached on the basis of theories of journalistic ideals and journalistic practices in relation to the sources. Torsten Thurén's, Stig Arne Nohrstedt's and Susan Wigorts-Yngvesson's studies of professional journalistic ideals and Jörgen Westerståhl's objectivity model and the Swedish press ethics rules are central to our work.

Arbetsrapport – ”Personen bakom pratminuset”

Författare: Lisa Mattsson (lisa@kungsviken.se) och Lotta Hohner (lotta@hohner.se)

Göteborgs Universitet

Institutionen för journalistik, medier och kommunikation

Journalistprogrammet termin tre.

Handledare: Britt Börjesson

Vad vi har gjort och hur vi har gjort det

Vi har med hjälp av telefonenkäter undersökt personer som citerats i Dagens Nyheter, Aftonbladet och Laholms Tidning under fem dagar i oktober (18/10-22/10). Under denna period var de största nyheterna: Svensk dödad i Afghanistan och skotten i Malmö. I Laholms Tidning var det flera artiklar om kameraövervakning av skolor.

Anledningen till att vi valde just de här tre tidningarna var ett antagande om att det fanns skillnader mellan kvällspress och morgonpress, samt mellan storstadspress och landsortspress. Aftonbladet är Sveriges största kvällstidning, Dagens Nyheter Sveriges största morgontidning och Laholms Tidning en av Sveriges minsta sexdagarsmorgontidningar.

Urvalskriterierna för att en intervjuperson skulle komma med i vår undersökning var att han eller hon:

- 1) Förekom i tidningens egna material (nyhetsbyråmaterial valde vi alltså bort). Detta dels för att begränsa oss, och dels för att vi ville se hur intervjupersoner hanterades av tidningarna själva.
- 2) Förekom med minst två pratminus. Att vi bestämde oss för denna gräns beror på att vi ville få en så stor urvalsgrupp som möjligt, samtidigt som vi tyckte att ett pratminus var för lite för att kunna svara på våra enkätfrågor.
- 3) Befann sig i Sverige. Här har vi gått efter vad som går att utläsa i texten – till exempel har vi inte försökt få tag på personer där det står att de är stationerade i Afghanistan hela året, eller en bonde i Indien som fått sin skörd förstörd efter översvämningarna.
- 4) Inte var anonym. Personer som inte hade något namn i artikeln eller där det stod ”Johan heter egentligen något annat” och liknande har vi av naturliga skäl inte försökt få tag på.

Vi har undersökt alla delarna i de tre tidningarna. I Dagens Nyheter och Aftonbladet valde vi dock bort sporten. Det gjorde vi för att vi upptäckte dels att det var väldigt många som var intervjuade med minst två pratminus på varje sida i sporten, och dels att de ofta var svåra att få tag på. Det var alltså en fråga om att begränsa sig för att inte arbetsbördan skulle bli för stor. I Laholms Tidning valde vi dock att behålla sporten eftersom sporten där utgör en så stor del av tidningens eget material och det annars skulle bli ett för litet urval.

Totalt stämde 208 personer in på våra urvalskriterier under vår undersökningsperiod. Av dem fanns 37 i Laholms tidning, 78 i Aftonbladet, och 96 i Dagens Nyheter. Av dessa 208 var det 83 personer som svarade på vår enkät, vilket ger en svarsfrekvens på ungefär 40 procent. Bortfallet redovisas nedan.

Vi delade in alla 208 personer som stämde på våra urvalskriterier i olika grupper baserat på de av våra variabler som vi kunde veta något om utan att ha pratat med dem. Alltså ålder, kön och de olika kategorierna. Först delade vi in dem i de sju kategorierna politiker, företrädare för rättsväsendet, högre tjänsteman/näringslivsperson, privatperson, kändis, forskare/expert och övrig yrkesperson. Vi delade också in dem i olika åldersgrupper: 0-25, 26-45, 46-65, 65-. Denna variabel har vi dock inte kunnat ta reda på för alla 208. 175 åldrar har vi.

Vi sökte upp och ringde intervjupersonerna dag för dag. Varje dag skrev vi upp alla som stämde in på våra kriterier i de olika tidningarna. Därefter började vi leta upp telefonnummer med hjälp av eniro.se, hitta.se, ratsit.se, facebook.com, personliga hemsidor, arbetsplats-hemsidor, osv. Det var lite av ett detektivarbete och vi blev ofta tvungna att vara kreativa och till exempel leta reda på folks släktingar och före detta arbetskamrater och be dem ge oss numret till den vi sökte.

Personer som inte svarade första dagen fortsatte vi att ringa dagarna efter, dock max tre dagar efter att de förekommit i tidningen. Personerna som medverkade i fredagstidningarna ringde vi på fredagen, samt på lördag v 42 och måndag v 43. Söndag ringde vi alltså inte.

En förutsättning för att kunna svara på våra frågor var att personen i fråga hade läst artikeln de själva medverkat i. Flera personer hade inte gjort det när vi ringde upp dem. Då valde vi att faxa eller maila artikeln till dem, för att ringa upp vid ett senare tillfälle och ställa enkätfrågorna till dem. I två fall där det rörde sig om korta artiklar läste vi upp dem direkt i telefon.

Under enkätintervjuerna märkte vi att många hade upplevelser av att medverka i media som inte gick att fånga enbart med hjälp av enkäten. Dels handlade det om att de ville kommentera artikeln djupare, men framför allt om att de hade många tidigare erfarenheter av att medverka i media som de ville dela med sig av. Därför antecknade vi även kommentarer. Dessa sammanställdes sedan och grupperades efter tidning och ämne. Kommentarererna ingår inte i den kvantitativa analysen utan har använts för att få en mer kvalitativ bild.

För att ytterligare fördjupa bilden valde vi att göra längre intervjuer med en person ur varje kategori (forskare/expert, politiker, näringslivsperson/högre tjänsteman, kändis, företrädare för rättsväsendet, övrig yrkesperson, privatperson). Vi valde personer som vi under enkätintervjuerna märkte hade stor erfarenhet av att medverka i media, samtidigt som vi ville att deras erfarenheter skulle se olika ut och vara både positiva och negativa, för att ge en bredare bild. I kategorin "kändis" hade vi kontakt med skådespelaren Gustaf Hammarsten som förekommit i Aftonbladet under den aktuella veckan och som lovade oss en intervju, men som sedan slutade svara i telefon. Vi träffade alla dessa intervjupersoner personligen i Stockholm, Botkyrka och Laholm, förutom Emma Sulkakoski som vi intervjuade i telefon.

Problem och överväganden

Fördelarna med att vi har gjort telefonenkäter istället för till exempel webbenkäter är dels att vi har kunnat förklara vad vi menar med olika frågor, och dels alla kommentarer vi har fått som vi antagligen hade missat med en annan frågemetod. Vissa personer hade mycket att säga och samtalen kunde vara i upp till en timma. Vanligast var dock att de låg runt tio minuter.

En nackdel är att vi kan ha påverkat våra intervjupersoner. Vi har funderat över om vi har fått ett slags "journalisteffekt" i svaren. Vi har anat på kommentarer av typen "men du blir säkert en jättebra journalist" att det tar emot för en del människor att klaga på media när man ringer och presenterar sig som journaliststudent.

En annan farhåga vi hade var att vi skulle ha ställt frågorna på olika sätt. För att kolla detta har vi korskört intervjuare (alltså om det var Lotta Hohner eller Lisa Mattsson som genomförde intervjun) med alla våra variabler. Inga skillnader har hittats. Vi kan alltså inte se några intervjuareffekter utan bedömer att vi har en hög reliabilitet i detta avseende.

Att dela in personerna i våra olika kategorier visade sig vara svårt, och vi kodade om dem flera gånger. Frågan vi ställde oss var "I egenskap av vad är den här personen intervjuad?". Det är alltså inte helt självklart var till exempel en skådespelare hamnar. Är han eller hon intervjuad om sin senaste uppsättning på Dramaten så hamnar vederbörande i kategorin "övrig yrkesperson" eftersom vi då bedömt att man intervjuats i egenskap av sin yrkesroll. Har skådespelaren istället intervjuats om sin skilsmässa så har han eller hon hamnat i kategorin "kändis" eftersom vi då

bedömt att personen intervjuats för att den är ett känt ansikte snarare än för att den har ett visst yrke. Vi har ansträngt oss för att vara konsekventa, men ett visst mått av godtycke kan naturligtvis ha smugit sig in.

Vi upptäckte ungefär halvvägs in i ringveckan att några av frågorna i vårt enkätformulär var problematiska. Framförallt handlar det om frågan om förtroende för medier i allmänhet. Många människor var artiga och svarade snällt på det, men några påpekade också det orimliga i att klumpa ihop medier på det sättet, och ville därför inte svara. En del av de vi ringde efterfrågade också ett svarsalternativ mellan "ganska stort" och "ganska litet", både på frågan om förtroende för medier i allmänhet och frågan om förtroende för mediet de medverkat i. Som det var nu tvingade vi kanske in folk i ett högre eller lägre alternativ än de hade velat om alternativet "varken eller" hade funnits. Vår känsla är att de flesta av de tveksamma personerna har valt alternativet "ganska stort".

Det största problemet med vår undersökning är det stora bortfallet, som gör det svårt att dra några generella slutsatser om den urvalsgrupp vi hade. Vi bedömer dock att vi har en god uppfattning om hur bortfallet ser ut och vad det beror på, och det har vi försökt reda ut här nedanför.

Bortfall

Att vi fått tag på 83 personer av 208 betyder alltså att det är 125 personer vi inte har fått tag i.

42 personer har vi inte lyckats hitta något nummer alls till. Denna grupp fördelar sig på de olika tidningarna så här: 6 personer i Laholm, 24 personer i Aftonbladet och 12 personer i Dagens Nyheter. Dessa personer kan i sin tur delas in i olika undergrupper:

Grupp 1: Personer som har så vanliga namn att det inte går att avgöra vilket nummer som är det rätta, trots ihärdiga försök.

Grupp 2: Personer som inte har gått att hitta på ratsit. I denna grupp kan det alltså vara personer som har skyddad identitet, som inte är folkbokförda i Sverige eller vars namn är så felstavade i tidningen att de inte går att hitta.

Grupp 3: Personer som vi haft nummer till, men som visat sig vara oanvändbara och hänvisning till annat nummer saknats. T.ex. nummer till företag där personen inte längre jobbar, nummer som upphört.

Grupp 4: Personer som vi hittat mailadress men inte nummer till (och i några fall personer vars medarbetare/pressekreterare sagt att mail är ända sättet att få tag på personen) har vi mailat enkäten till med ett följebrev som förklarar vår undersökning. Vi har inte fått in några svar på detta sätt.

En annan grupp är de som vi haft någon typ av nummer till men som av olika skäl inte svarat på enkäten. I denna grupp ingår 83 personer. De kan i sin tur delas in i olika undergrupper:

Grupp 1: Personer som efter fem påringningar vid olika tidpunkter inte har svarat på det/de telefonnummer vi haft.

Grupp 2: Personer som är så kända eller eftersökta att de har "grindvakter" som vi inte lyckats ta oss förbi, t.ex. pressekreterare. Här hamnade kronprinsessan Victoria och Fredrik Reinfeldt, men också många politiker på betydligt lägre nivå och mindre kända personer.

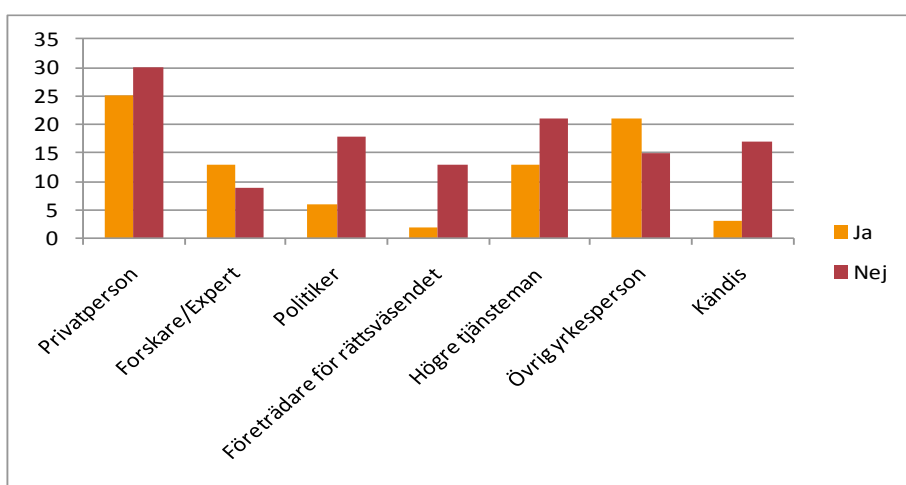
Grupp 3: Personer som vi inte har velat ringa. I denna grupp finns fem personer där vi bara har haft nummer till någon anhängig som vi inte känt oss bekväma med att ringa, t.ex. Ola Rapace fem-åriga son. I denna grupp finns också en person som vi inte ville ringa för att det stod i artikeln att hans son dött dagen innan.

Grupp 4: Personer som sagt att de inte har tid att medverka, varken när vi ringer eller vid ett senare tillfälle. Personer som inte hade läst artikel och inte tänkte läsa den (trots att vi erbjöd oss att maila eller faxa den till dem).

Grupp 5: Övrigt. Tre personer som efter fem påringningar vid olika tillfällen inte svarat har vi lämnat meddelande till på deras telefonsvarare, där vi talat om vad vi vill och bitt dem ringa upp. Två personer har vi fått tag på medarbetare eller pressekreterare och bitt de framföra vad vi vill till personen vi vill ha tag på. Tre personer talade om på sin telefonsvarare eller via medarbetare att det var oanträffbara under vår undersökningsperiod. En person märkte vi när vi pratade med honom att han talade för dålig svenska för att kunna svara på enkäten.

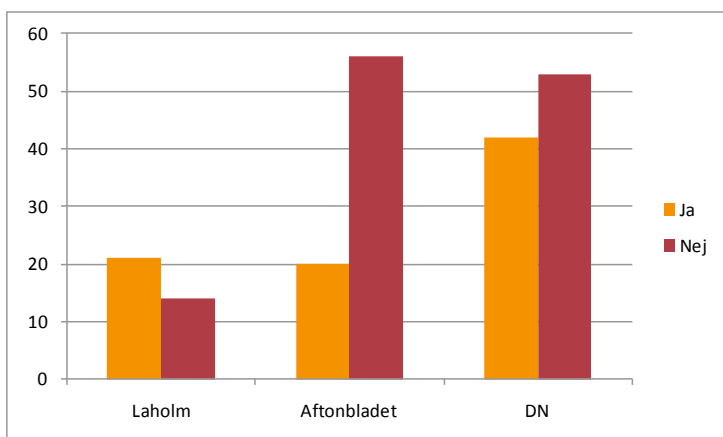
Det finns en viss systematik i vårt bortfall. Bortfallet fördelade sig så här över de olika kategorierna:

Svarat på undersökningen (n = 208 personer)

Som synes har vi fått tag i få politiker, kändisar och företrädare för rättsväsendet. Dessa är personer som ofta förekommer i media och som därför kan tänkas ha en speciell relation till media. Hade vi fått med fler personer ur dessa kategorier är det möjligt att våra resultat hade sett annorlunda ut. Vi har även fått tag i en betydligt större andel av de intervjuade i Laholms Tidning än i Aftonbladet, vilket också kan påverka resultaten.

Svarat på undersökningen fördelat på tidning (n = 208 personer)

Dessa skillnader följer till stor del skillnaden i kategorier – Aftonbladet hade fler kändisar och företrädare för rättsväsendet, medan det i Laholms Tidning förekom många yrkespersoner.

Arbetsfördelning

Eftersom vi bara är två så har vi arbetat tillsammans hela tiden. Under enkätundersökningsveckan har vi tillsammans letat upp nummer och ringt runt. Vi har stansat in och gjort diagram i SPSS gemensamt. Vi har båda två varit närvarande och ställt frågor och antecknat vid alla intervjuer, förutom tre telefonintervjuer som vi gjorde var för sig. Artikelskrivandet har till stor del också skett gemensamt, även om vi haft huvudansvar för olika artiklar.

Vi har hela tiden diskuterat med varandra hur artiklarna ska läggas upp, vilken forskning som ska vara med, samt pillat i varandras texter.

Lisa Mattsson har haft huvudansvar för redigeringen. Lotta Hohner har haft huvudansvar för arbetsrapporten.

Tillstånd att använda bilder

Vi har tagit alla bilder själva utom den på Lennart Håkansson som han har upphovsrätt till och som vi fått hans godkännande att använda (se bilaga). Illustrationer är gjorda av Lisa Mattsson. Westerståhls objektivitetsmodell har vi byggt ihop i Indesign.

Referenser

Refererade tryckta källor:

Brune, Ylva (2004) Nyheter från gränsen

Börjesson, Britt och Weibull, Lennart (1995): Publicistiska seder

Edström, Maria (2006): TV-rummets eliter

Ekström, Mats och Nohrstedt, Stig Arne (1996): Journalistikens etiska problem

Ekecrantz, Jan och Olsson, Tom (1991): Så sant som det är sagt – källor och konstruktioner i journalistiken

Elliot, Maria (1997): Förtroendet för medierna

Larsson, Larsåke (1998): Nyheter i samspel – studier i kommunjournalistik

Melin-Higgins, Margareta (1996): Pedagoger och spårhundar – en studie av svenska journalisters yrkesideal

Sahlstrand, Anders (2000): De synliga – nyhetskällor i svensk storstadsmorgonpress

Strömbäck, Jesper (2008): På nyhetsmediernas agendor

Thurén, Torsten (1988): Ljusets riddare och djävulens advokater

Wigorts-Yngvesson, Susanne (2006): Den moraliska journalisten – en analys av yrkesetik, ideal och dygder

Refererade uppsatser:

Bengtsson, Evalena och Halvarsson, Irene (1989): Intervjuad i GP och GT – Hur blir källorna i dagens intervjuartiklar behandlade?

Björkman, Maria (2007): Man är alltid rädd att de ska skriva något man inte har sagt – en empirisk undersökning av källors erfarenheter av att bli citerade i Vestmanlands Läns Tidning

Fogel, Jeanette mfl (1979): Är kvällspressens intervjuer felaktiga...

Jeppsson, Pontus och Selin, Stina (2004): Enligt säkra källor - intervjupersonernas syn på journalistiken

Johansson, Björn mfl (2010): Pressat – förtroende: så ser svenska journalister på publikens förtroende

Svanberg, Malin (1987): Intervjuad i Göteborgs-Posten – en studie av tidningens intervjumaterial och intervjupersoner

Taubert, Johan (2003): Hur känns det idag- Nyhetskällor berättar
Tengdahl, Susanna (1987): Att komma till tals

Ickerefererade tryckta källor:

Andersson Odén, Tomas (1996): Principer på pränt - en studie av redaktionella mål inom den svenska dagspressen

Clayman, Steven och Heritage, John (2002): The news interview

Esaiasson, Peter m.fl. (2010): Metodpraktikan - konsten att studera samhälle, individ och marknad

Löfgren Nilsson, Monica (1999): På Bladet, Kuriren och Allehanda - om journalistiska ideal och organiseringsprinciper i den redaktionella vardagen.

Ronge, Paul (2009): När Janne Josefsson ringer

Citerade muntliga källor:

Baker, Jimmy (politiker) 0701 12 25 00

Edström, Maria (medieforskare) 031 786 51 77

Elliot, Maria (medieforskare) 0708 18 58 48

Guiance, Benito (näringslivsperson) 08-7105075

Håkansson, Lennart (medietränare) 08-402 27 00

Höijer, Åse (journalist Laholms Tidning) 0430-737 00

Nilsson, Kerstin (journalist Aftonbladet) 0706 59 55 90

Sulkakoski, Emma (privatperson) 0704 48 35 39

von Sydow, Katharina (polis) 0763 37 75 54

Tengqvist, Bo (övrig yrkesperson) 0703 46 11 46

Tollgerdt-Andersson, Ingrid (forskare) 0708 10 49 10

Örstadius, Kristoffer (journalist Dagens Nyheter) 0730 28 08 60

Icke-citerade muntliga källor:

Nohrstedt, Stig-Arne (medieforskare)

Bilagor

Telefonenkätformulär

Intervjuformulär

Tillstånd att använda bild

Bilaga 1: Telefonenkätformulär

Bakgrundsfakta (ifylls av intervjuaren):

Tidning:

Datum:

Rubrik:

Typ av artikel:

Namn:

Telefonnummer:

Ålder:

Kön:

Artikelförfattare:

Intervjuare:

Intervjuad i egenskap av:

- a) Privatperson
- b) Forskare/Expert
- c) Politiker
- d) Högre tjänsteman/näringslivsperson
- e) Företrädare för rättsväsendet
- f) Övrig yrkesperson
- g) Kändis

Frågor

1. Ungefär hur lång tid blev du intervjuad?

2. På vilket sätt blev du intervjuad?

- a) Telefon
- b) Träffade journalisten
- c) Mail
- d) Annat sätt

3. Hur kom du i kontakt med tidningen?

- a) Tog själv kontakt
- b) Blev kontaktad
- c) Övrigt (presskonferens, blev inte kontaktad, etc)

4. Har du varit med i media förut?

- a) Ja, många gånger
- b) Ja, någon gång
- c) Nej, aldrig

5. Anser du att du har blivit korrekt citerad när det gäller innehållet i det som stod i artikeln du är citerad i?

- a) Helt och hållet
- b) Delvis, det fanns få fel
- c) Nej, det fanns många fel

6. De ord som stod i artikeln, var det de orden du använde?

- a) Helt och hållet
- b) Delvis, det fanns vissa skillnader
- c) Nej, det fanns många skillnader

7. Hur ställer du dig till det?

- a) Positiv
- b) Neutral
- c) Negativ

8. Vid skillnader/fel (svar b eller c på fråga 5 och/eller 6): Har det fått några konsekvenser för dig?

- a) Ja
- b) Nej
- c) Svar a på fråga fem och sex

Plats för kommentarer:

9. Tycker du att det viktiga av det du sa under intervjun kom med i tidningen?

- a) Helt och hållet
- b) Ganska mycket
- c) Inte särskilt mycket
- d) Inte alls

Plats för kommentarer:

10. Tycker du att rubriken var rättvisande?

- a) Helt och hållet
- b) Ganska
- c) Inte särskilt
- d) Inte alls

Plats för kommentarer:

11. Läste du intervjun innan den kom i tidningen?

- a) Ja
- b) Nej

12. Blev du erbjuden att läsa intervjun?

- a) Ja
- b) Nej

13. Bad du om att få göra det?

- a) Ja
- b) Nej

14. Hur ser ditt förtroende för medier i allmänhet ut?

- a) Mycket stort
- b) Ganska stort
- c) Ganska litet
- d) Mycket litet

15. Hur ser ditt förtroende ut för tidningen du medverkade i?

- a) Mycket stort
- b) Ganska stort

c) Ganska litet

d) Mycket litet

16. Har ditt förtroende för tidningen du medverkade i ändrats genom din medverkan?

a) Ja, positivt

b) Ja, negativt

c) Nej

Plats för kommentarer:

17. Har du svenska som förstaspråk?

a) Ja

b) Nej- ange vilket förstaspråk

18. Vad har du för högsta utbildningsnivå?

a) Folkskola

b) Högstadiet

c) Gymnasiet

d) Eftergymnasial

e) Ungdom. Kommentarer:

Övriga kommentarer:

Bilaga 2: Intervjuformulär – djupare intervjuer

Hur ser dina erfarenheter av att vara med i media ut? Positivt? Negativt?

Brukar du bli rätt citerad?

Tror du på det du läser i tidningen (om andra)?

Vad har du för anledning till att ställa upp på intervjuer?

Har du något att vinna/förlora på att vara med i media?

Vad händer om du inte ställer upp?

Hur ser din relation till journalister ut?

Har du fått några kommentarer från människor som sett dig i media?

Har din bild av media förändrats på något sätt genom din medverkan?

Bilaga 3: Tillstånd att använda bilder

Hej Lisa

Bifogat finns min idolbild ;-)

Du har mitt godkännande att använda den i din uppsats.

M v h

Lennart